

انتزاعی (از ۱۱ تا ۱۵ سالگی) می‌شوند. «در آخرین مرحله رشد شناختی، کودک به تدریج توانایی تفکر برحسب امور انتزاعی را کسب می‌کند و بر قوانین منطق صوری مسلط می‌شود، و بدین لحاظ این مرحله را مرحله عملیات صوری نام نهاده‌اند. اندیشه‌های کودکان در این مرحله، علاوه بر اشیای محسوس، موارد احتمالی و فرضی را شامل می‌شود، و لذا کودکان در این مرحله قادر می‌شوند تفکر عملی مبتنی بر روش فرضیه‌ای قیاسی را به کار بندند، یعنی می‌توانند به طرح فرضیه بپردازند و بدون نیاز به مراجعه به اشیای محسوس به واریسی فرضیه خود اقدام کنند و به آنچه موجود نیست بیندیشند.» (سیف، ۱۳۸۸ ص ۸۴)

ویژگی عمده مرحله تفکر صوری این است که «نوجوان در این مرحله، درباره تفکر فکر می‌کند و عملیات صوری را برای بررسی فرضیه‌های ناشناخته و حل مسائل انتزاعی مورد استفاده قرار می‌دهد. او در این مرحله قادر به استدلال نظام‌مند، قیاسی و استنباطی می‌شود که به او امکان می‌دهد تا راه‌حل‌های متعدد و ممکن را تصور کند و بهترین آنها را برگزیند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۸۶)

«روش آموزشی مبتنی بر نظریه پیازه باید بر یادگیری اکتشافی متمرکز باشد. در این روش یادگیری، کودکان دانش را شخصاً کشف می‌کنند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۸۷)

۳-۱-۳- تفکر و زبان: زبان برای رشد کارکردهای عالی ذهن بسیار مهم است. از طریق زبان افراد می‌توانند آرا و نظرات خود را به دیگران انتقال دهند و آرا و نظرات دیگران را دریافت کنند. بر همین اساس، بحث زبان و به کارگیری دقیق و صحیح آن در برنامه درسی تفکر و پژوهش اهمیت بسیار زیادی دارد؛ چرا که کودکان از طریق زبان نظرات، دلایل، و استنباط‌های خود را برای دیگران شرح می‌دهند. «در نظریه ویگوتسکی تفکر و زبان در کودکان به صورت دو فعالیت مستقل و جدا از هم شروع می‌شوند. در ابتدا تفکر پیش‌زبانی (پیش‌کلامی) یا تفکر بدون زبان و زبان پیش‌عقلی یا گفتار بدون تفکر وجود دارند. در حدود دو سالگی منحنی‌های مجزای تفکر پیش‌زبانی و زبان پیش‌عقلی به هم می‌رسند؛ در نتیجه تفکر، زبانی و زبان، عقلانی می‌شود. با این حال، زبان و تفکر به‌طور کامل در هم نمی‌آمیزند و همواره نوعی استقلال در آنها ادامه می‌یابد.

ویگوتسکی معتقد است در فاصله ۲ تا ۷ سالگی، زبان هم نقش درونی یعنی هدایت و جهت‌دهی به تفکر و هم نقش بیرونی یعنی انتقال نتایج تفکر به دیگران را ایفا می‌کند. با این حال، از آنجا که کودک هنوز قادر به متمایز ساختن این دو نقش یا دو کارکرد نیست، بنا به گفته گرین، کودک

درباره نقشه‌ها و اعمال درونی خود بلند حرف می‌زند و بین گفتار با خود و گفتار با دیگران (گفتار اجتماعی) تمایزی قائل نمی‌شود. پس از هفت سالگی، کودک می‌آموزد که استفاده آشکار از زبان را به موقعیت‌هایی محدود نماید که می‌خواهد با دیگران ارتباط برقرار کند؛ و در همین زمان است که نقش تفکری زبان، یعنی نقشی که زبان در تفکر بازی می‌کند، به صورت گفتار درونی درمی‌آید.» (اقتباس از اثر سیف، ۱۳۸۸، ص ۹۷، ۹۸)

آگاهی به نقش و رابطه تفکر و زبان به‌ویژه در کارکرد بیرونی آن یعنی ارتباط با دیگران، در انتخاب، طراحی، و اجرای فعالیت‌های برنامه درسی تفکر و پژوهش، و هدایت مباحثات برای معلمان اهمیت زیادی دارد. دانش‌آموزان در استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌ها، باید یاد بگیرند از تناقض‌گویی و مغالطه پرهیز کنند، یعنی مقدمات معلوم‌نما را برای واقعی نشان دادن امور غیرواقع به کار نگیرند و در صورت به کارگیری مغالطه از سوی دیگران بتوانند مقدمات مغالطه‌آمیز را تشخیص دهند.

۲-۳- کاربرد روش‌های یاددهی - یادگیری

علاوه بر روش‌های عام مورد نیاز مدیریت فرایند یادگیری برخی روش‌های آموزش یادگیرنده محور، ماهیتاً تناسب بیشتری با برنامه درسی تفکر و پژوهش دارند.

آموزش یادگیرنده‌محور: «منظور از آموزش یادگیرنده‌محور آموزشی است که در آن یادگیرندگان، به کمک معلم، مسئولیت درک و فهم مطالب را خود برعهده می‌گیرند. نام دیگر آموزش یادگیرنده محور آموزش غیرمستقیم است. بنابه گفته فتسکو و مک کلور آموزش غیرمستقیم مورد استفاده معلمان قرار می‌گیرد که ترجیح می‌دهند مطالب را از دانش‌آموزانشان بیرون بکشند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۲۴)

«هر چند که روش‌های آموزشی یادگیرنده محور متنوع‌اند، با این حال در اصولی با هم مشترکند. فتسکو و مک کلور ویژگی‌ها یا اصول مشترک همه روش‌های آموزشی یادگیرنده محور را به صورت زیر بیان کرده‌اند:

- ۱- به جای هدف‌های دقیق از هدف‌های کلی آموزشی استفاده می‌شود.
- ۲- از مواد یادگیری هر چه بیشتر و متنوع‌تر استفاده می‌شود.
- ۳- ممکن است تکلیف یادگیری را معلم تعیین کند، اما دانش‌آموزان اجازه دارند که درباره

چگونگی انجام آن خودشان تصمیم بگیرند.

۴- وقتی دانش‌آموزان محتاج کمک می‌شوند معلم نقش تسهیل‌کننده یا هدایت‌گر را ایفا می‌کند.

۵- به دانش‌آموزان فرصت کافی داده می‌شود تا تکالیف یادگیری را انجام دهند و به ارزش آن پی ببرند.

۶- تفاوت‌ها بیشتر شناخته و رعایت می‌شوند.

۷- جنبه‌های دموکراتیک و انعطاف‌پذیری آنها بیشتر از روش‌های آموزشی معلم‌محور است.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۲۴)

«آموزش یادگیرنده محور عمدتاً در رویکرد روانشناسی سازنده‌گرایی ریشه دارد. سازنده‌گرایی بر نقش فعال یادگیرنده در درک و فهم موضوع‌ها و ساختن دانش تأکید می‌کند. همچنین روانشناسان و صاحب‌نظرانی مانند دیویی، پیاز، و ویگوتسکی از مدافعان یادگیری اکتشافی و مشارکت گروهی هستند که زیربنای آموزش یادگیرنده‌محور را تشکیل می‌دهد. جان دیویی بر حذف رقابت بین یادگیرندگان در حل مسئله، پیاز، بر همکاری میان یادگیرندگان، و ویگوتسکی بر تعامل اجتماعی تأکید داشته‌اند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۲۵)

روش‌های یادگیرنده‌محور متنوع‌اند. مهم‌ترین آنها که در اجرای برنامه درسی تفکر و پژوهش نقش زیادی دارند عبارت‌اند از:

● آموزش به کمک بحث گروهی

● آموزش برای یادگیری اکتشافی

● آموزش به کمک یادگیری مشارکتی

۱-۲-۳- آموزش به کمک بحث گروهی: «آموزش به کمک بحث گروهی به فراهم

آوردن موقعیتی گفته می‌شود که در آن یادگیرندگان با همدیگر، یا یادگیرندگان با معلم، به گفت‌وگو می‌پردازند تا اطلاعات، اندیشه‌ها، و عقاید را با هم مبادله کنند یا با کمک هم به حل مسائل بپردازند. بنابراین بحث گروهی روشی است برای تحریک اندیشیدن، به چالش کشیدن نگرش‌ها و باورها، و پرورش مهارت‌های میان‌فردی.» در بحث گروهی مهارت‌های میان‌فردی عبارت‌اند از یادگیری:

● گوش دادن به صحبت‌های دیگران

● تحمّل دیدگاه‌های مخالف دیدگاه خود

● رعایت حق آزادی افراد دیگر

● واری انتقادی درک و فهم، نگرش‌ها، و ارزشیابی خود و دیگران (سیف، ۱۳۸۸،

ص ۵۲۵)

«بحث گروهی به عنوان یک روش آموزشی به دو شکل می‌تواند انجام پذیرد. یک شکل آن

بحث تمامی کلاس و شکل دیگرش بحث گروه‌های کوچک است.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۲۶)



۲-۲-۳ آموزش برای یادگیری اکتشافی: یکی دیگر از روش‌های آموزش یادگیرنده

محور آموزش برای یادگیری اکتشافی است. به آن نام‌های دیگر از جمله یادگیری اکتشافی، یادگیری پژوهشگری، و آموزش پژوهشگری نیز داده شده است. یادگیری اکتشافی نیز بر فرض‌های نظریه‌سازنده‌گرایی استوار است. طبق این نظریه، یادگیرنده خود کشف‌کننده و سازنده دانش است. در این روش معلم دانش‌آموزان را وامی‌دارد تا خودشان به کشف و ساختن دانش بپردازند.

«آموزش برای یادگیری اکتشافی هدف‌های زیادی را برآورده می‌سازد. کروکشانک،

جنکیس، و متکالف آنها را در سه مورد زیر خلاصه کرده‌اند:

● واداشتن یادگیرندگان به اندیشیدن در پیش خود

● کمک به یادگیرندگان در کشف اینکه چگونه دانش به دست می‌آید.

● بالا بردن مهارت‌های تفکر سطح بالا» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۳۵)

«هدف‌های فوق موجب می‌شوند که آموزش برای یادگیری اکتشافی دارای مجموعه‌ای

ویژگی خاص خود باشد ویژگی‌های این روش عبارت‌اند از:

● نقش معلم انتقال دانش نیست، بلکه تجارب کلاسی را به گونه‌ای تدارک می‌بیند که از طریق آن یادگیرندگان خود دانش را کشف کنند.

● معلم اکتشاف و اندیشیدن مستقل را در یادگیرندگان تشویق می‌کند.

● یادگیرندگان به دریافت دانش از سوی معلم راضی نمی‌شوند، بلکه با مسائل و موضوعات به چالش می‌پردازند تا خود چیزی را کشف کنند.

● مشارکت یادگیرندگان در فعالیت یادگیری و تعامل آنان با تجارب کلاسی در سطح بالایی قرار دارد.

● یادگیرندگان در سطوح بالای شناختی، یعنی تحلیل، ارزشیابی، و آفرینندگی، به فعالیت می‌پردازند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۳۵)

۳-۲-۳- آموزش به کمک یادگیری مشارکتی: یکی دیگر از روش‌های آموزشی یادگیرنده محور یادگیری مشارکتی است. «یادگیری مشارکتی به روشی گفته می‌شود که در آن یادگیرندگان در گروه‌های کوچک با هم کار می‌کنند و برای دستاورد جمعی‌شان مورد تقویت قرار می‌گیرند. ویژگی مهم این روش آن است که در آن اعضای گروه با هم کار می‌کنند تا به هدف مشترکی برسند که هم کل گروه و هم فرد فرد اعضای گروه از آن سود می‌برند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۴۴)

داشتن هدف‌های روشن و قابل دسترس، وابسته بودن اعضای گروه به یکدیگر، و مسئولیت فردی از ویژگی‌های اساسی یادگیری مشارکتی است. معلم در یادگیری مشارکتی عمدتاً نقش هدایت‌کننده را ایفا می‌کند. همچنین زمانی که گروه نیاز به اطلاعاتی دارد که نمی‌تواند آن را به دست آورد معلم می‌تواند آن اطلاعات را در اختیار گروه قرار دهد.

«روش‌های مبتنی بر یادگیری مشارکتی را اسلاوین به دو دسته کلی تقسیم کرده است. یک دسته آنها روش‌های مطالعه گروهی و دسته دیگر روش‌های مبتنی بر پروژه نام دارد. در روش‌های مطالعه گروهی، یادگیرندگان عمدتاً با هم کار می‌کنند تا موضوع‌های مشخص علمی و مهارت‌های تحصیلی را بیاموزند. موضوع‌های یادگیری در این روش‌ها چیزهایی هستند که اصطلاحاً مسائل خوب سازمان‌یافته نام گرفته‌اند. در روش‌های مبتنی بر پروژه یادگیرندگان به طور گروهی کار می‌کنند تا یک گزارش تحقیقی، یک آزمایش علمی، یک روزنامه دیواری، یا مواردی شبیه به اینها را به وجود آورند.» (سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۴۷)



۳-۳- مدیریت فرایند یادگیری

در اجرای برنامهٔ درسی تفکر و پژوهش صبر و تحمل معلم و تسلط بر فنون پرسشگری، تسهیل‌گری و هدایت مباحثات، داستان‌خوانی و قصه‌گویی ضروری است.

۳-۳-۱- صبر و تحمل معلم : صبر و تحمل معلم از نکات کلیدی مدیریت فرایند یادگیری

است. این امر از چند جهت قابل بررسی است.

- صبر و تحمل در توزیع زمان بین خود و دانش‌آموزان؛ بدین معنا که در فرایند پرورش تفکر توانمندسازی دانش‌آموزان در به کارگیری قوهٔ تفکر و تعقل خود در مقایسه با رسیدن به نتیجه اهمیت بیشتری دارد لذا اختصاص زمان بیشتر به ارائهٔ نظرات دانش‌آموزان، پرهیز از کوتاه‌سازی فرایند مباحثه، و ارائه نکردن پیام به صورت مستقیم ضرورت دارد.

- اختصاص فرصت برای پیگیری یک پرسش؛ رها نکردن ایده‌های دانش‌آموزان، ارجاع پاسخ یک فرد به دیگر دانش‌آموزان به منظور نقد و مقایسهٔ آن نظر با نظر خود، تشویق به استفاده از ایده‌های مطرح شده برای ساخت ایده‌های تازه با ترکیب و تغییر ایده‌های قبلی، یکی دیگر از مصادیق تحمل معلم در فرایند پرورش تفکر است.

- صبر و تحمل در گوش کردن به عقاید به ظاهر نامرتبط؛ عقاید به ظاهر نامرتبط دو گونه هستند. در یک گونه، عقیده و نظر دانش‌آموز در ابتدا نامرتبط به نظر می‌رسد اما با پرسش در مورد آن نظر، دانش‌آموز با توضیح و مثال ارتباط را نشان می‌دهد. نوع دوم اظهار نظری است که پرداختن به آن در کلاس باعث به حاشیه رفتن موضوع اصلی می‌شود. در مورد اول با سؤالات پیگیر ارتباط را واضح‌سازید و در مورد دوم بدون قطع بحث توجه دانش‌آموز را به ایده‌ای که در آن زمان روی

آن بحث می‌شد جلب کنید و مجدداً در مورد سؤال اصلی از او نظر بخواهید.

● پرهیز از تشویق نابهنگام؛ لذت معلم در رسیدن دانش‌آموزان به پاسخ صحیح و ابراز این لذت نزد دانش‌آموزان فرایند ایده‌پردازی را متوقف، کند یا به حداقل می‌رساند. این امر به ویژه در آموزش تفکر که مبنای آن نگاه فلسفی به یک امر از زوایای گوناگون است باعث آسیب رساندن به پویایی فرایند می‌شود. برای پرهیز از این امر بهتر است معلم با شنیدن عقاید و نظرات مورد نظر خود از زبان دانش‌آموزان، از ابراز موافقت یا تشویق صریح عقیده خودداری کند و به جای آن، مشارکت دانش‌آموزان در مباحثات را تشویق کند.

۲-۳-۳ پرسشگری معلم: در پرورش تفکر مهارت‌های پرسشگری معلم نقشی محوری ایفا می‌کند. پرسش‌ها گام نخست در شروع یک گفت‌وگو با خود یا دیگران است. پرسش‌ها بر دو گونه‌اند: دسته اول پرسش‌های مستقیم هستند که در آنها دقیقاً هدف خود را می‌دانیم؛ ما پرسش را طوری طرح می‌کنیم که متضمن پاسخ‌آری یا نه باشد. دسته دوم پرسش‌های غیرمستقیم هستند که با طرح آنها منتظر پاسخ‌های بسیار هستیم و حتی لازم است از پرسش‌های مستقیم برای محدود کردن پاسخ‌ها استفاده کنیم. اصولاً طرح یک پرسش بدون هدف ممکن نیست. کار مهم مشخص کردن هدف و سپس یافتن پرسش‌های مناسب برای دنبال کردن آن است. این کار آن‌طور که به نظر می‌رسد ساده نیست. برخی از انواع پرسش‌هایی که در فعالیت‌های این برنامه به کار گرفته می‌شوند عبارت‌اند از:

● پرسش‌هایی که در آن از دانش‌آموز خواسته می‌شود سخن خود را روشن‌تر بیان کند.

● پرسش‌هایی که در آن از دانش‌آموز خواسته می‌شود استدلال‌ها و شواهد خود را بیان

کند.

● پرسش‌هایی که دیدگاه‌های مختلف یک نفر را جمع به یک موضوع، یا دیدگاه‌های چند نفر

راجع به یک موضوع را کشف می‌کنند.

● پرسش‌هایی که مفاد و پیامدهای یک نظر و روابط و علل آن را می‌آزمایند و در آن از

دانش‌آموز خواسته می‌شود که نتایج یک نظر یا روابط بین وقایع و پدیده‌ها را توضیح دهند.

● پرسش‌هایی در مورد یک پرسش یا گفت‌وگو، پرسش‌هایی هستند که در آن از دانش‌آموز

خواسته می‌شود پرسش یا گفت‌وگو را به صورت دیگری طرح کند. این نوع پرسش به روشن‌سازی

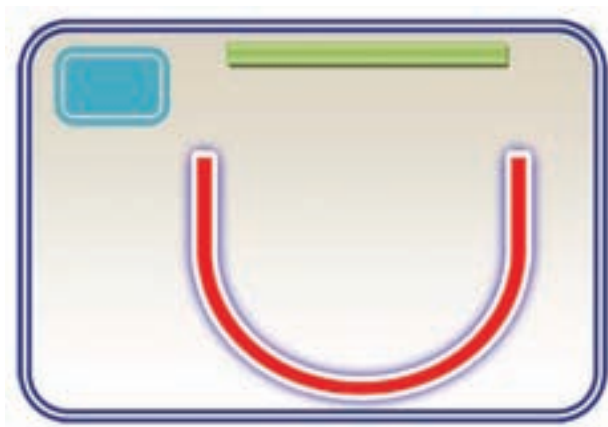
جنبه‌های مختلف موضوع یا طرز تلقی دانش‌آموز کمک می‌کند.

در جدول صفحه بعد برای هر یک از این نوع پرسش‌ها مثال‌هایی ارائه شده است.

جدول ۱-۳

نوع پرسش	مثال
پرسش‌های جوینده و وضوح	می‌توانی توضیح بیشتری بدهی؟ می‌توانی با مثال توضیح خود را کامل کنی؟ آیا منظور شما این است که ؟ آیا شما فکر می‌کنید این مورد مانند آن یکی است؟
پرسش‌هایی که در مورد استدلال‌ها و شواهد پرسیده می‌شوند.	چرا اینطور فکر می‌کنی؟ چه دلیلی برای این نظر داری؟ شواهد شما برای این ادعا چیست؟ آیا این بدین دلیل است که ؟ آیا شواهد برای قضاوت کافی است؟
پرسش‌هایی که دیدگاه‌های مختلف را کشف می‌کنند.	نظر شما در این مورد چیست؟ آیا به گونه‌ای دیگر هم می‌توان به این مورد (مسئله، واقعه، پدیده، و...) نگاه کرد؟ آیا دیگران هم مانند شما فکر می‌کنند؟ آیا با آنچه دیگران گفته‌اند موافقید؟ مخالفت شما برای چیست؟ آیا کسی نظر دیگری دارد؟ آیا دیدگاه‌های مختلف را بررسی کردی؟
پرسش‌هایی که مفاد و پیامدها را می‌آزمایند.	وقایع چه رابطه‌ای با هم دارند؟ چه چیز باعث شد این واقعه اتفاق بیفتد؟ چه خواهد شد اگر ؟ از آنچه گفتید چه نتیجه‌ای به دست می‌آید؟
پرسش‌هایی در مورد یک پرسش یا گفت‌وگو	آیا می‌توان این پرسش را به صورت دیگری مطرح کرد؟ آیا می‌توان این پرسش را به چند پرسش دیگر تبدیل کرد؟ آیا در این پرسش اصل موضوع مطرح شده است؟

۳-۳-۳- هدایت مباحثات : در فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی تفکر و پژوهش دو نوع بحث در گروه‌های کوچک و بحث تمامی کلاس به کار گرفته شده است. نقش معلم در بحث گروهی به تسهیل‌گر و هدایت‌گر تغییر می‌یابد تا دانش‌آموزان فرصت بیشتری برای شرکت در بحث داشته باشند. این امر در چینش کلاس نیز تأثیرگذار است. بدین معنی که چینش کلاس در هنگام بحث تمامی کلاس، U شکل است تا دانش‌آموزان بتوانند با یکدیگر ارتباط کلامی و چشمی برقرار کنند.



جدول ۲-۳- رهنمودهایی برای هدایت بحث گروهی (اقتباس از اثر سیف، ۱۳۸۸، ص ۵۲۹)

راهکار و مثال	رهنمود
<ul style="list-style-type: none"> ● منتظر یک سکوت طولانی نمانید تا از یک دانش‌آموز خجول بخواهید که نظری را ابراز کند. ● از افراد خجول سؤال‌هایی بپرسید که به سادگی قابل جواب دادن باشند. <p>مثال: جمشید نظر شما در این باره چیست؟</p>	همکاری کودکان خجول را به بحث جلب کنید.
<ul style="list-style-type: none"> ● دانش‌آموزان را تشویق کنید تا به جای منتظر ماندن برای اظهار نظر شما به یکدیگر نگاه کنند و همدیگر را مورد خطاب قرار دهند. <p>مثال: پرویز، این یک عقیده عجیب است. محمد نظر شما در مورد عقیده پرویز چیست؟</p>	اظهار نظرها و سؤال‌های یک دانش‌آموز را به سوی دانش‌آموز دیگر هدایت کنید.
<ul style="list-style-type: none"> ● از دانش‌آموز دیگری بخواهید آنچه را که دانش‌آموز قبلی گفته است، خلاصه کند. اگر این خلاصه ناقص بود دانش‌آموز اول سعی خواهد کرد تا اظهارات دانش‌آموز بعدی را کامل کند. <p>مثال: احمد من فکر می‌کنم نظر شما این باشد... درست است یا من اشتباه فهمیدم؟</p>	سعی کنید آنچه را که دانش‌آموزان می‌گویند درک کنید. اگر شما مطلب را به خوبی درک نکنید دانش‌آموزان دیگر نیز آن را درک نخواهند کرد.
<p>مثال: شواهدی برای دفاع از این نکته داری؟ چگونه به این نتیجه رسیدی؟</p>	خواستار اطلاعات بیشتری باشید.
<p>مثال: اجازه بدهید ما در باره..... صحبت می‌کردیم که امیر پیشنهادی ارائه داد کسی نظر دیگری دارد؟</p>	جریان بحث را به مسیر اصلی برگردانید.
<ul style="list-style-type: none"> ● از دانش‌آموزان بخواهید پیش از جواب دادن نظر خود را روی کاغذ بنویسند و بعد آنچه را که نوشته‌اند برای کلاس بازگو کنند. 	پیش از خواستن جواب، وقت کافی برای فکر کردن به دانش‌آموزان بدهید.
<ul style="list-style-type: none"> ● اگر گمان بردید که دانش‌آموزان مطلبی را که یکی از آنها بیان کرده فهمیده‌اند از آنها سؤال کنید که متوجه مطلب شدند یا نه؟ اگر دانش‌آموزان سرشان را به نشان موافقت تکان دادند از آنها بخواهید مثالی بیان کنند یا دلایلی برای صحت مطلب ارائه کنند. 	وقتی که صحبت‌های یک فرد تمام شد به سایر افراد نگاه کنید و صحبت‌های آنها را بسنجید.
<ul style="list-style-type: none"> ● ایده‌ها و نظرات را تشویق نکنید مشارکت در مباحثات را تشویق کنید. 	مشارکت دانش‌آموزان در بحث را تشویق کنید.

۴-۳-۳- قصه‌گویی و داستان‌خوانی

الف) قصه‌گویی: «بیچیدگی مهارت قصه‌گویی ایجاب می‌کند قصه‌گو علاوه بر ذوق، علاقه، از لحن عاطفی و بیان روشن و مناسب، زبان بی‌لکت و بدون تکیه کلام، صدای پرطنین و رسا، قدرت تغییر، تبدیل و تقلید صدا در حالت‌های گوناگون (نجوا، خواهش، فریاد، ناله، و ...) ایجاد هیجان، نگاه نافذ، اندام پرتحرک، و توانایی کاربرد طبیعی آنها، وارستگی و پشتکار برخوردار باشد. قصه‌گو هنگام اجرای یک قصه شخصیت خود را در بعدهایی که با حالت عادی او تفاوت دارد، گسترش می‌دهد. تا جهان خیال‌انگیز قصه خویش را بشناسد مخاطبان خود را به آن جهان ببرد و در کار خود سهیم کند.» (نعمت‌اللهی، ۱۳۸۹، ص ۳۲۰)

باید و نبایدهای قصه‌گویی

● قصه‌گو باید لحن خود را با لحن شخصیت‌های آن هماهنگ سازد و به وضعیت مخاطبان نزدیک کند.

● به چهره مخاطبان نگاه کند، واکنش‌های آنها را در نظر بگیرد تا بتواند با حفظ طرح اصلی قصه زمان اجرا را به فراخور وضع و حال آنها افزایش و کاهش دهد.

● در جمع مخاطبان بنشیند چنانکه فاصله چندانی با آنها نداشته باشد.

● واضح، آرام و شمرده سخن بگوید.

● قصه را هنگام اجرا برای خود مجسم کند.

● روح کلی قصه را به خاطر بسپارد تا هنگام اجرا آن را گسترش یا کاهش دهد.

● از قصه نتیجه‌گیری مستقیم نکند. (نعمت‌اللهی، ۱۳۸۹، ص ۳۲۱)

ب) داستان‌خوانی معلم: کتاب‌های داستان به عنوان یکی از ابزارهای ایجاد انگیزه و

حیرت فلسفی در دانش‌آموزان در این برنامه سهم به‌سزایی دارند. بر این اساس در کنار توانایی انتخاب کتاب داستان مناسب، مهارت داستان‌خوانی معلم نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نکات زیر از جمله مواردی است که به هنگام داستان‌خوانی باید رعایت شود.

● هدف از خواندن داستان در این برنامه تقویت مهارت‌های خواندن دانش‌آموزان به معنای خاص آن نیست. از این رو به منظور مدیریت زمان آموزش و استفاده از صوت و لحن مناسب، داستان توسط معلم خوانده می‌شود.

● به منظور درک بهتر روند و فضای داستان ضرورت دارد قبل از ورود به کلاس کتاب را

مطالعه کنید.

● به منظور نمایش الگوی رفتاری مناسب در کتاب‌خوانی، هنگام خواندن داستان در کلاس درس، کتاب را تا نزدیک

● نمایش تصاویر کتاب داستان هنگام کتاب‌خوانی به درک بهتر و کامل‌تر قصه و فضای آن کمک می‌کند اما بسته به موضوع فعالیت در برخی موارد باید به هنگام خواندن داستان تصاویر را به دانش‌آموزان نشان داد. در مورد برخی دیگر از کتاب‌ها تصاویر را می‌توان به صورت یکجا پس از خواندن کتاب نمایش داد. در هر حال، تشخیص زمان نمایش تصویر با معلم است.

● هنگام نمایش تصاویر، بهتر است کتاب را کاملاً باز نگاه دارید و با حرکت مناسب دست، آن را در معرض دید همه دانش‌آموزان قرار دهید.



۳-۴- انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی

مضامین کتاب‌های داستان، فیلم‌ها، رخدادها و وقایع پیرامونی دست‌مایه مناسبی برای شروع بحث در حلقه‌های کندوکاو و اجتماعات پژوهشی هستند. برخی از این مواد و رسانه‌ها از قابلیت بالایی برای پرورش تفکر برخوردار هستند. انتخاب رسانه‌ها و مواد آموزشی مناسب نیازمند استفاده از معیارهایی است. تسلط به کاربردهای این معیارها از صلاحیت‌های اساسی معلمان برای اجرای این درس است.

۱-۴-۳- معیارهای انتخاب داستان برای برنامه درسی تفکر و پژوهش

۱- موضوع داستان دارای حداقل دو موقعیت باشد که امکان مقایسه شباهت‌ها، تفاوت‌ها، و تشخیص رابطه‌های دو موقعیت را به دانش‌آموزان بدهد.

۲- برخی موضوعات در محتوا قابلیت طبقه‌بندی داشته باشد، یعنی موقعیت‌ها، شخصیت‌ها، وقایع را بتوان براساس دلایلی طبقه‌بندی کرد. اگر محتوای داستانی امکان طبقه‌بندی‌های متفاوت را ارائه دهد مناسب‌تر است.

۳- محتوای داستان موقعیت‌هایی را در خود داشته باشد که امکان قضاوت ارزشی را برای دانش‌آموزان فراهم کند.

۴- داستان دارای مفاهیم و موضوعاتی باشد که آن را، به عنوان داستان فکری، از دیگر داستان‌ها متمایز بسازد.

۵- داستان‌ها باید دارای موضوعات یا حوادث متمرکز بوده و برای دانش‌آموزان جذاب و بحث‌انگیز باشند.

۶- حاوی موقعیت‌هایی باشد که مسائل فلسفی به‌طور غیرمستقیم در آن مطرح گردد و ضمن جذابیت بتواند سؤالات فکری ایجاد کند.

۷- ساختار تعقلی و ذهنی داستان به‌گونه‌ای باشد که خواننده در حین تفکر و تعقل درباره شخصیت داستان، لزوماً به عقاید و زیربنای فلسفی دست‌یابد.

۸- محتوا و پیام داستان قابلیت ارتباط با تجارب زندگی روزمره کودکان را داشته باشد. یعنی در خلال فعالیت‌های روزانه و تجارب شخصی شخصیت‌های داستان، رمز و رازها شکل بگیرد.

۹- محتوای داستان باید بین جنبه‌های هنری زبان و جنبه‌های آموزشی تعادل برقرار کند و از این طریق خواننده را به یافتن مطلب و چالش با اندیشه و مسائل آن فراخواند.

۱۰- داستان‌های فکری باید ایجاد حیرت بکنند و تفکر و تخیل کودک را تحریک نمایند.

۱۱- حتی‌الامکان حجم محتوای داستان به گونه‌ای باشد که خواندن یا قصه‌گویی آن حداکثر ۱۰ دقیقه زمان نیاز داشته باشد. در صورتی که داستانی ارزش وقت‌گذاری بیشتر را دارد دو جلسه به آن اختصاص داده شود.

۲-۴-۳- معیارهای انتخاب فیلم برای برنامه درسی تفکر و پژوهش

۱- زمان فیلم حداکثر ۱۰ دقیقه باشد؛ یا در صورت مونتاز از فیلم‌های بلند بتوان محتوایی

مناسب آموزش تفکر انتخاب کرد به گونه‌ای که مضمون، موضوع، و ماجرای اصلی کماکان قابلیت کاربری آموزشی مورد نظر (فلسفیدن) را داشته باشد.

۲- محتوای فیلم دارای حداقل دو موقعیت باشد که امکان مقایسه شباهت‌ها، تفاوت‌ها، و تشخیص رابطه‌های دو موقعیت را به دانش‌آموزان بدهد.

۳- برخی موضوعات در محتوا قابلیت طبقه‌بندی داشته باشد، یعنی موقعیت‌ها، شخصیت‌ها، وقایع را بتوان براساس دلایلی طبقه‌بندی کرد. اگر محتوای فیلم امکان طبقه‌بندی‌های متفاوت را ارائه دهد مناسب‌تر است.

۴- محتوای فیلم دانش‌آموز را به انطباق الگوهای اطلاعات اخذ شده از یک موقعیت به موقعیت‌های دیگر، که همان نوع اطلاعات در آن به کار گرفته می‌شود، قادر سازد.

۵- محتوای فیلم موقعیت‌هایی را در خود داشته باشد که امکان قضاوت ارزشی را برای دانش‌آموزان فراهم کند.

۶- فیلم دارای مفاهیم و موضوعاتی باشد که آن را از دیگر فیلم‌ها متمایز سازد.

۷- فیلم‌ها باید موضوعات یا حوادث متمرکز داشته و برای دانش‌آموزان جذاب و بحث‌انگیز باشند.

۸- داستان فیلم حاوی موقعیت‌هایی باشد که مسائل فلسفی به‌طور غیرمستقیم در آن مطرح گردد و ضمن جذابیت بتواند سؤالات فکری ایجاد کند.

۹- ساختار عقلی و ذهنی فیلم به‌گونه‌ای باشد که بیننده در حین تفکر و تعقل درباره عناصر موجود در فیلم (شخصیت‌ها، وقایع، روندها و ...) لزوماً به عقاید و زیربنای فلسفی دست یابد.

۱۰- محتوا و پیام فیلم قابلیت ارتباط با تجارب زندگی روزمره کودکان را داشته باشد. یعنی در خلال داستان آن، رمز و رازها شکل بگیرد.

۱۱- جریان فیلم باید ایجاد انگیزه و حیرت بکند و تفکر و تخیل کودک را تحریک نماید.

۳-۵- طَرّاحی فَعَالِیَّت (بخش غیر تجویزی یا اختیاری)

صلاحیت طَرّاحی از صلاحیت‌های سطح بالای معلّمان حرفه‌ای است. این صلاحیت شامل تسلّط به کارگیری هم‌زمان صلاحیت‌های اجرا، انتخاب‌گری، و طَرّاحی است. معلّمان مجرّب با اتکا به تجربه عملی و به کارگیری دانش نظری خود در زمینه روانشناسی، برنامه‌ریزی، طَرّاحی آموزشی

و... بالقوه قادر به طراحی فعالیتهای یادگیری بخش غیرتجویزی خواهند بود. از آنها انتظار می‌رود براساس چهارچوب زیر و اصول انتخاب مواد و رسانه‌های آموزشی توانایی خود را به فعلیت برسانند.

۱-۵-۳- اصول طراحی فعالیت

● هر فعالیت یک یا چند هدف برنامه را پوشش می‌دهد؛ به گونه‌ای که اهداف فعالیت‌ها با اهداف برنامه هماهنگی داشته باشد.

● در طراحی فعالیت‌ها باید انتظارات عملکردی خاص و مشترک مورد توجه قرار گیرد.

● در تعیین عناوین و محتوای فعالیت‌ها ضمن همسویی با اهداف برنامه درسی تفکر و پژوهش پایه ششم، به نیازهای یادگیرندگان و انتظارات جامعه نیز باید توجه شود.

● پرورش تفکر در پایه ششم بر صلاحیت‌های استدلال، کاوشگری، و نقد و ارزشیابی تأکید دارد.

● در طراحی فعالیت‌ها توجه به طیف توانایی‌های دانش‌آموزان، میزان برخورداری مدرسه از تجهیزات و فناوری‌ها، میزان دخالت یا عدم دخالت معلم در فرایند یاددهی - یادگیری ضروری است.

● نقش اولیا حمایت از ایده‌های اساسی برنامه و تسهیل‌گری می‌باشد؛ در طراحی فعالیت‌ها این نقش به حدی باید باشد که موجب دخالت در روند و جهت یادگیری تفکر دانش‌آموز نشود.

● اجرای یک فعالیت ممکن است یک یا دو جلسه زمان نیاز داشته باشد. در طراحی فعالیت‌های یادگیری زمان مورد نیاز باید به دقت محاسبه شود.

نکته: در صورتی که طراحی فعالیت در مدرسه امکان نداشته باشد ۳ جلسه غیرتجویزی نیز با استفاده از فعالیت‌های باقیمانده از بخش نیمه‌تجویزی انجام خواهد گرفت.

● طراحی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری باید به گونه‌ای انجام گیرد که بین فعالیت‌های داخل و بیرون از کلاس دانش‌آموز تعادل برقرار باشد.

● هر فعالیت با یک محرک برای جلب توجه و آماده شدن برای ورود به یک اجتماع پژوهشی در قالب مشاهده در محیط واقعی، خواندن داستان، شعر، یا متون خواندنی دیگر، استفاده از رسانه‌های شنیداری، تصویر، فیلم، بازی، ایفای نقش، یا در پی وقوع یک پدیده، و... آغاز خواهد شد.

● طراحى فعاليت بايد به گونه‌اى باشد كه موجبات برقرارى ارتباطات عاطفى به عنوان پيش‌نياز حلقه‌هاى كند و كاو و اجتماع پژوهش، كه داراى كمش و واكنش شناختى و عاطفى باشد، را بين دانش‌آموزان و دانش‌آموزان و معلم فراهم سازد.

● در طراحى فعاليت‌ها بايد استفاده از روش‌هاى متنوع مانند تجربه، بحث و گفت‌وگو، عبرت‌آموزى و جدال احسن لحاظ شود.

● در طراحى فعاليت‌هاى ياددهى - يادگيرى بايد از تمرين‌ها و تكاليف تكميلى، توسعه‌اى و خلاق براى تقويت و تثبيت آموخته‌ها استفاده شود.

۲-۵-۳- چهارچوب طرح فعاليت

فعاليت‌هاى يادگيرى تفكر و پژوهش در چهارچوب مشخصى تنظيم و ارائه شده‌اند. (رجوع كنيد به فصل چهار) در طراحى فعاليت‌هاى غيرتجويى نيز استفاده از اين چهارچوب الزامى است. چهارچوب طرح فعاليت به شرح زير مى‌باشد.

● عنوان فعاليت

● مضمون فعاليت

● صلاحيت‌ها

● زمان

● هدف

● انتظارات عملکردى

● مواد و وسايل آموزشى

● فرايند اجرا

● توصيه‌هاى اجرايى

● فعاليت تكميلى

● پيوست‌ها

تعريف موارد فوق بدین شرح است :

عنوان فعاليت : عنوان فعاليت برگرفته از فعاليت اصلى ياددهى - يادگيرى پيش‌بينى شده براى دستيابى به انتظارات عملکردى است و به گونه‌اى خواهد بود كه موجب ايجاد انگيزه و انتظار در مخاطب شود.

مضمون: در هر فعالیت یک یا دو مضمون پیگیری می‌شود. این مضامین بار مفهومی فعالیت را بر دوش دارند. برخی از مضامین در فصل دوم نام برده شده است. با توجه به نیاز کلاس می‌توان از همین مضامین یا مضامین دیگری که با اهداف برنامه هماهنگی داشته باشد استفاده کرد. انتخاب مضامین می‌تواند از موضوعات درسی شش پایه، وقایع و جریانات روز زندگی، کنجکاوی‌های دانش‌آموزان درباره محیط طبیعی و اجتماعی پیرامون، و ماورالطبیعه انجام گیرد.

صلاحیت‌ها: منظور صلاحیت‌های اساسی در تفکر و پژوهش نظیر استدلال، تخیل، حل مسئله، تفکر انتقادی، ابداع و خلق، تفکر سیستمی، پرسش‌گری، کاوش‌گری، هدایت مشاهدات، تحلیل، قضاوت براساس شواهد، تصمیم‌گیری، قضاوت براساس نظام معیار، تأمل در خود، خود ارزشیابی براساس نظام معیار است. در هر فعالیت یک یا چند مورد از این مهارت‌ها پیگیری می‌شوند.

زمان: مطابق زمان جلسه آموزشی در دوره ابتدایی متناسب با فعالیت یک یا دو جلسه در نظر گرفته می‌شود.

هدف: یک بند تشریحی به عنوان مقدمه در فعالیت نوشته می‌شود که در آن هدف یا هدف‌های کلی به همراه فعالیت‌های یاددهی - یادگیری به صورت ضمنی توضیح داده می‌شود.

● **انتظارات عملکردی:** در هر فعالیت یک یا چند انتظار از انتظارات عملکردی برنامه پیگیری می‌شود این انتظارات در طرح فعالیت باید در دو زیر عنوان انتظارات عملکردی خاص و انتظارات عملکردی مشترک مشخص شود.

مواد و وسایل آموزشی: تجهیزات، مواد و وسایل پیش‌بینی شده برای یک جلسه آموزش شامل کاربرگ‌ها، برگه‌های ارزشیابی، مواد خواندنی، مواد دیداری و شنیداری و ... می‌باشد. شایان ذکر است به منظور طراحی کاربرگ معلم ساخته صفحات سفیدی در صفحات پایانی کتاب کار قرار داده شده است.

فرایند اجرا: در این بخش گام‌های آموزش توضیح داده می‌شود و شامل دستورالعمل ایفای نقش‌های پیش‌بینی شده برای معلم و دانش‌آموز به منظور مشارکت مؤثر در فرایند یادگیری و مدیریت مناسب بر مواد و رسانه‌های آموزشی و سایر عوامل و امکانات است.

در هر یک از فعالیت‌های یادگیری، سؤالاتی طرح می‌شود. این سؤالات را می‌توان در سه دسته طرح کرد. سؤالات دسته اول توصیف موقعیت است. در این نوع سؤالات از دانش‌آموز

خواسته می‌شود آنچه را در داستان شنیده یا در فیلم، تصویر و نمایش یک فعالیت مشاهده کرده است بیان کند. سؤالات دسته دوم سؤالاتی است که در آن ابهامات، موقعیت‌های متضاد، روابط، تغییرات و ... موجود در داستان، فیلم و فعالیت مورد سؤال قرار می‌گیرد. این دسته از سؤالات به دنبال پرورش قوه استدلال دانش‌آموزان است؛ لذا از ماهیت و چیستی و چرایی سؤال می‌کنند. سؤالات دسته سوم یا سؤالات پایانی، یافته‌های دانش‌آموز را به موقعیت زندگی او پیوند می‌دهند.

توصیه‌های اجرایی: در پاره‌ای از موارد لازم است انعطاف خاصی در برنامه لحاظ شود یا ترتیب اجرا به نحوی تغییر یابد. در این صورت موارد احتمالی و توصیه‌های لازم در این قسمت نوشته می‌شود.

فعالیت تکمیلی: در طراحی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری از تمرین‌ها و تکالیف تکمیلی، توسعه‌ای و خلاق برای تقویت و تثبیت آموخته‌ها استفاده می‌شود. در صورت نیاز به چنین فعالیت‌هایی در این قسمت طرح به آن اشاره می‌شود. (برای مشاهده نمونه به کتاب کار رجوع کنید.)

پیوست‌ها: در برخی فعالیت‌ها پیوست‌ها شامل خلاصه داستان یا داستان‌هایی است که در آن فعالیت به کار گرفته شده است.

۳-۵-۳- سازماندهی فعالیت‌های یک جلسه: مراحل ارائه فعالیت در یک جلسه به شرح زیر است. اجرای تمامی مراحل نامبرده در روش ارائه در همه جلسات الزامی نیست و به جز در مورد مرحله ارائه محرک و ایجاد انگیزه تقدم و تأخر در نوشتار لزوماً به معنای تقدم و تأخر زمانی در اجرای مراحل نیست.

● ارائه محرک و ایجاد انگیزه با استفاده از بازی، نمایش یک فعالیت، مشاهده، خواندن داستان، نمایش فیلم، تصویر و غیره.

● گروه‌بندی و فعالیت حلقه‌های کندو کاو کوچک (برحسب ضرورت)

● طرح نظرات در اجتماع پژوهشی کلاس

● انجام فعالیت‌های کتاب کار (متناسب با مراحل پیش‌بینی شده در طرح فعالیت در فصل

چهار کتاب راهنمای معلم)

● جمع‌بندی (در صورت لزوم)

● فعالیت تکمیلی (ارائه تمرین، تکلیف، مطالعه بعدی، و ... در صورت لزوم)

فصل چهارم

روش آموزش جلسه به جلسه

مقدمه

در این فصل ابتدا فعالیت‌های یادگیری برنامه‌درسی تفکر و پژوهش در جدول در یک نگاه توصیف شده‌اند. سپس شرح طراحی جلسه به جلسه آموزش در دو بخش تجویزی و نیمه‌تجویزی^۱ ارائه شده است. تصویر صفحه کتاب کار دانش‌آموزان نیز در پایان فرایند اجرای فعالیت ارائه شده است. همانطور که قبلاً توضیح داده شد اجرای ۲۰ جلسه تجویزی برای همه کلاس‌های پایه ششم یکسان و الزامی است. اما از ۱۲ فعالیت بخش نیمه‌تجویزی ۳ مورد انتخاب و اجرا می‌شود. طراحی فعالیت‌های بخش غیرتجویزی نیز برعهده معلم است که در صورت تمایل می‌تواند از فعالیت‌های باقیمانده بخش نیمه‌تجویزی استفاده کند.

جدول ۱-۴

ردیف	نوع فعالیت	تعداد جلسات
۱	تجویزی (الزامی)	۲۰
۲	نیمه‌تجویزی (انتخابی)	۳
۳	غیرتجویزی (اختیاری)	۳
۴	ارزشیابی	۴
	جمع	۳۰

۱- برای توضیح بیشتر به فصل دوم، عنوان برنامه آموزشی، ص ۲۸ رجوع کنید.

در طراحی و سازماندهی فعالیت‌های یادگیری دو گونه نظم را می‌توان رعایت کرد :

۱- **نظم منطقی**؛ نظم منطقی به معنای توجه به اصول انتخاب و سازماندهی محتوا از حیث توجه به موضوع برنامه درسی است. یعنی تقدّم و تأخّر فعالیت‌ها ناشی از ارتباط موضوعی آنها و اطمینان از توجه به جنبه‌های مختلف یک موضوع در طراحی است.

۲- **نظم روانی**؛ نظم روانی به معنای تعیین توالی و سازماندهی فعالیت‌ها براساس توجه به اصول روان‌شناسی یادگیری است. یعنی تقدّم و تأخّر فعالیت‌ها ناشی از توجه به علایق و جلب انگیزه دانش‌آموزان در تعامل با فعالیت‌های یادگیری است.

در طراحی فعالیت‌های یادگیری این برنامه نظم منطقی مدنظر بوده است. به عنوان مثال فعالیت‌های مردم‌پسندها، زیردره‌بین، پایتخت کشور من، من و پرسش‌هایم و... برای دستیابی به صلاحیت کاوشگری، و فعالیت‌هایی مانند نارنجی‌پوش امانتدار، بوی خوش مدینه، مارگیر و ارژدها، آفکند و... برای دستیابی به صلاحیت قضاوت و ارزشیابی، و تعدادی از فعالیت‌ها تلفیقی طراحی شده‌اند. اما در چینش فعالیت‌ها برای اجرا، نظم روانی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. از این‌رو ملاحظه می‌کنید که چینش فعالیت‌ها براساس ایجاد انگیزه و علاقه در دانش‌آموزان، و شادابی فضای کلاس انجام گرفته است.

جدول ۲-۴- توصیفی فعالیت‌های یادگیری برنامه درسی تفکر و پژوهش در یک نگاه

ردیف	عنوان فعالیت	نوع فعالیت	مضمون	صلاحیت‌ها	پیوست	
					زمان	دارد / ندارد
۱	واژه‌های تصادفی	تجویزی	تعلق و جفت‌سازی	طبقه‌بندی، قضاوت و نقد، استدلال	۱ جلسه	*
۲	دیدنی‌های سرزمین من	تجویزی	انتخاب، هویت	تصمیم‌گیری، استدلال، قضاوت	۱ جلسه	*
۳	نارنجی‌پوش امانتدار	تجویزی	به گونه‌ای دیگر دیدن وقایع و حوادث	قیاس، تصمیم‌گیری، پرسشگری، استدلال	۱ جلسه	*
۴	یک اتفاق عجیب	تجویزی	ماورا، علت و معلول	تخیل، قضاوت براساس شواهد، استدلال	۱ جلسه	*

ردیف	عنوان فعالیت	نوع فعالیت	مضمون	صلاحیت‌ها	زمان		پیوست
					دارد	ندارد	
۵	خرسی که می‌خواست خرس بماند.	تجویزی	هویت	مشاهده ^۱ ، قضاوت و ارزشیابی، استدلال، استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها	۱ جلسه	*	
۶	بوی خوش مدینه	تجویزی	آرزوها، انتخاب‌ها	مشاهده، استدلال، قضاوت	۱ جلسه	*	
۷ و ۸	مردم پسندها	تجویزی	روش گردآوری اطلاعات (مصاحبه، نظرسنجی کتبی)	نظرسنجی، گردآوری اطلاعات، تحلیل، استنباط، استدلال	۲ جلسه	*	
۹	مارگیر و ازدها	تجویزی	طمع، آرزوها	مشاهده، تحلیل، قیاس، قضاوت و ارزشیابی	۱ جلسه	*	
۱۰	شکلی دیگر	تجویزی	به گونه‌ای دیگر دیدن	مشاهده، استدلال، تجسم، تخیل	۱ جلسه	*	
۱۱ و ۱۲	زیر دژه‌بین	تجویزی	روش گردآوری اطلاعات (مشاهده)	مشاهده، گردآوری اطلاعات، تحلیل، استنباط، استدلال	۲ جلسه	*	
۱۳	آفکند	تجویزی	منطق، در جستجوی معنا	مشاهده، استدلال، حل مسئله، قضاوت	۱ جلسه	*	
۱۴	پایتخت کشور من	تجویزی	روش گردآوری اطلاعات (منابع چاپی و الکترونیکی)	تحلیل و استدلال	۱ جلسه	*	

۱- مشاهده، گردآوری اطلاعات با استفاده از حواس پنجگانه است.

ردیف	عنوان فعالیت	نوع فعالیت	مضمون	صلاحیت‌ها	زمان	پیوست	
						دارد	ندارد
۱۵	لی لی حوضک	تجویزی	همدلی	مشاهده، تحلیل، استدلال، قضاوت بر اساس نظام معیار	۱ جلسه	*	
۱۶	شگفتی‌ها	تجویزی	پدیده‌ها	مشاهده، پرسشگری، استدلال	۱ جلسه	*	
۱۷	من و پرسش‌هایم	تجویزی	در جست‌وجوی معنا	پرسشگری، تولید معیار، قضاوت بر اساس معیار، استدلال	۱ جلسه	*	
۱۸	دانه نی	تجویزی	مرگ و زندگی	مشاهده، قیاس، تحلیل، استدلال، قضاوت	۱ جلسه	*	
۱۹	ماه بود وروباد!	تجویزی	آرزوها و زیبایی	مشاهده، استدلال، استنباط و نتیجه‌گیری	۱ جلسه	*	
۲۰	میمون‌های گرانها	تجویزی	طمع، ارزش‌ها	مشاهده، استدلال، قضاوت و ارزش‌گذاری	۱ جلسه	*	
۲۱	هرکاری ...!	نیمه‌تجویزی	ایده‌ها، قدرت فکر	مشاهده، حل مسئله، استدلال	۱ جلسه	*	
۲۲	برنامه کودک و نوجوان	نیمه‌تجویزی	روش گردآوری اطلاعات (مشاهده)	گردآوری اطلاعات، مشاهده، طبقه‌بندی، تحلیل، استدلال	۱ جلسه	*	
۲۳	از کجا بدانم؟	نیمه‌تجویزی	روش گردآوری اطلاعات (منابع چاپی و الکترونیکی)	تحلیل، استدلال، قضاوت بر اساس معیار	۱ جلسه	*	

ردیف	عنوان فعالیت	نوع فعالیت	مضمون	صلاحیت‌ها	زمان	پیوست	
						دارد	ندارد
۲۴	چرخ ریسک	نیمه تجویزی	پدیده‌ها	مشاهده، پرسشگری، استدلال، قضاوت براساس معیار	۱ جلسه	*	
۲۵	رضا	نیمه تجویزی	کشف معانی	تحلیل، تصمیم‌گیری، قیاس، قضاوت، استدلال	۱ جلسه	*	
۲۶	درخت بخشنده	نیمه تجویزی	تعلق، هویت	مشاهده، تخیل، استدلال	۱ جلسه	*	
۲۷	پرواز کن پرواز	نیمه تجویزی	هویت، کمال	مشاهده، استدلال، قضاوت و ارزشیابی	۱ جلسه	*	
۲۸	ما کجا هستیم؟	نیمه تجویزی	کائنات	مشاهده، تجسم، استدلال	۱ جلسه	*	
۲۹	آخر خط	نیمه تجویزی	علت و معلول	مشاهده، تجسم، استدلال، استنباط و نتیجه‌گیری	۱ جلسه	*	
۳۰	من عاقبت از بل خواهم گذشت	نیمه تجویزی	به گونه‌ای دیگر دیدن	مشاهده، استدلال، قضاوت	۱ جلسه	*	
۳۱	مم مم شو	نیمه تجویزی	هویت (آداب و رسوم)	مشاهده، استدلال، قضاوت	۱ جلسه	*	
۳۲	کیمیایگر	نیمه تجویزی	طمع و قناعت	مشاهده، تحلیل، استدلال، قضاوت بر اساس نظام معیار	۱ جلسه	*	
		غیر تجویزی					
		غیر تجویزی					
		غیر تجویزی					

۱-۴- فعالیت‌های تجویزی (الزامی)

عنوان فعالیت

واژه‌های تصادفی

مضمون: تعلق و جفت‌سازی

صلاحیت‌ها: طبقه‌بندی، قضاوت و نقد، استدلال

زمان: ۴۵ دقیقه

تشخیص شباهت‌ها و تفاوت‌ها بین پدیده‌ها و امور مختلف و طبقه‌بندی آنها از جمله مهارت‌های پایه می‌باشد که دانش‌آموزان در دروس مختلف به‌ویژه درس علوم با آن برخورد داشته‌اند. در این فعالیت دانش‌آموزان به بررسی تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها در واژه‌های فهرست شده می‌پردازند و به این طریق توانایی استنباط، استدلال، و نتیجه‌گیری خود را ارتقا می‌دهند.

انتظارات عملکردی خاص

- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- طبقه‌بندی واژگان موردنظر بر اساس معیارهای شخصی
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران

- رعایت آداب گفت و گو در اجتماع پژوهشی کلاس (رعایت نوبت، کنترل هیجان، گوش دادن مؤثر و احترام به عقاید دیگران، انعطاف‌پذیری، حق‌طلبی و انصاف در گفت‌وگوها)

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
 - بررسی قوانین حاکم بر روابط بین پدیده‌ها
 - استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
 - شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
 - به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی همدلی، مشارکت، توافق، مخالفت، مذاکره و گفت‌وگو
- مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار

فرایند اجرای فعالیت

- از دانش‌آموزان بخواهید در ذهن خود کلمه‌ای در نظر بگیرند.
- از ده نفر از آنها بخواهید کلمه مورد نظر خود را بگویند و شما کلمات را روی تابلو فهرست کنید.



- دانش‌آموزان کلمات روی تابلو را در جاهای خالی در کتاب کار بنویسند و آنها را به‌طور دلخواه حداکثر به سه طبقه، طبقه‌بندی و برای هر طبقه نامی انتخاب کنند.

- دانش‌آموزان در گروه خود قرار گرفته و طبقه‌بندی مورد نظر و دلایل آن را مورد بحث قرار دهند.

- هر یک از گروه‌ها روی یک نوع طبقه‌بندی و دلایل این نوع طبقه‌بندی را اجماع و توافق کنند.

- گروه‌ها نتایج بحث و تبادل نظر خود را در کلاس گزارش دهند.

● گزارش توسط سایر گروه‌ها مورد قضاوت و نقد قرار گیرد.

توصیه‌های اجرایی

● ممکن است یک یا چند کلمه در هیچ طبقه‌ای قرار نگیرد.

● در صورت نیاز به زمان بیشتر برای ارائه گزارش و قضاوت و نقد کلاس درباره آن، ادامه

بحث به جلسه بعد موکول می‌شود.

● ثبت گزارش هر جلسه در کتاب کار به‌طور جداگانه ضروری است.

عنوان فعالیت

دیدنی‌های سرزمین من

مضمون : انتخاب، هویت

صلاحیت‌ها : تصمیم‌گیری، استدلال، قضاوت

زمان : ۴۵ دقیقه

تصمیم‌گیری براساس تمایلات خود، کار چندان دشواری نیست؛ دشواری تصمیم‌گیری زمانی است که باید نظرات دیگران را هم مورد توجه قرار داد. صحبت درباره ترجیحات خود با دیگران و استدلال درباره آن و توجه به ترجیحات دیگران، گفت‌وگو درباره جاهای دیدنی سرزمین خود و درک هویت ایرانی – اسلامی از جمله اهدافی است که در این فعالیت پی‌گیری می‌شود.

انتظارات عملکردی خاص

- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌ها و اعمال خود و دیگران
- همفکری با دیگران و رسیدن به توافق

انتظارات عملکردی مشترک

- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
 - شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
 - به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی همدلی، مشارکت، توافق، مخالفت، مذاکره و گفت‌وگو
- مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار
- فرایند اجرای فعالیت : موقعیت صفحه بعد را برای دانش‌آموزان بیان کنید.

فرض کنید یک مهمان خارجی به کشور شما می‌آید و قرار است او را به سه شهر که دارای جاهای دیدنی است ببرید.

- سپس از دانش‌آموزان بخواهید در کتاب کار فعالیت‌های خواسته شده را انجام دهند.
- سه شهر را انتخاب کنند.
- در کنار نام هر شهر دلایل انتخاب خود را بنویسند.
- حالا در گروه شهرهای خود را فهرست و با بحث و گفت‌وگو سه شهر را انتخاب کنند.
- نتایج کار گروه‌ها را بدون تکرار نام شهرها روی تابلو یادداشت کنید.
- به نام یکی از شهرها به طور تصادفی اشاره کنید؛ سپس از دانش‌آموزان بخواهید کسانی که این شهر را نام برده‌اند دست خود را بالا بیاورند. از یک دانش‌آموز بخواهید دلایل انتخاب خود را براساس یکی از گزینه‌های زیر مشخص کند.

– علاقه خودم به آن شهر

– علاقه میهمان به آن شهر

– هر دو

توصیه‌های اجرایی: موقعیت را طوری فراهم کنید که سایر دانش‌آموزان بتوانند درباره‌ی جرایب انتخاب از دانش‌آموز پاسخگو سؤال کنند.

عنوان فعالیت

نارنجی پوش امانتدار

مضمون : به گونه‌ای دیگر دیدن وقایع و حوادث
صلاحیت‌ها : قیاس، تصمیم‌گیری، پرسشگری، استدلال
زمان : ۴۵ دقیقه

دانش‌آموزان پس از طرح موضوع نارنجی پوش امانتدار با قراردادن خود در دو موقعیت متفاوت درباره احساسات و تصمیمات خود و دلایل آن با دیگران گفت‌وگو می‌کنند. در خلال گفت‌وگو دانش‌آموزان مهارت‌های خود را در بیان افکار و ایده‌ها و استدلال تقویت می‌کنند.

انتظارات عملکردی خاص

- بیان احساسات و پیش‌بینی اقدامات خود در موقعیت‌های فرضی
- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها در دو موقعیت به ظاهر متفاوت
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- قضاوت و ارزش‌گذاری در مورد رفتارها با بررسی همه جانبه

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
 - بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
 - استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
 - جانب‌داری از ارزش‌های دینی
- مواد و وسایل آموزشی : تابلوی کلاس، مازیک
فرایند اجرای فعالیت : خبر صفحه بعد را برای دانش‌آموزان بخوانید.

رفتگر بجنوردی کیف ده میلیارد ریالی را به صاحبش بازگرداند.
 احمد ربانی رفتگر شهرداری بجنورد کیف مفقودی به ارزش ده میلیارد ریال
 که محتوی طلا، اسناد مالکیت، چک و کارت‌های اعتباری بود به صاحبش باز
 گرداند.

کد خبر ۲۰۶۲۵ تاریخ سوم اردیبهشت ماه ۱۳۹۱

پس از خواندن خبر از دانش‌آموزان بپرسید که با شنیدن این خبر چه سؤالاتی در ذهن شما
 مطرح شد. دو مورد از سؤالات خود را در کتاب کار بنویسند و در فرصتی کوتاه به پرسش‌های کتاب
 کار پاسخ دهند. حال سؤالات زیر را در کلاس مطرح کنید. با پرسش‌های پیگیر به آنها کمک کنید
 تا در مورد ایده‌های خود و دیگران بحث و گفت‌وگو کنند.

- ۱- احساس خود را به‌عنوان کسی که کیفش گم شده است بیان کنید. (از زمان گم کردن
 کیف تا کمی پس از پیدا شدن آن)
- ۲- احساس رفتگر و انتظار او از
 محتویات کیف هنگام باز کردن آن تا کمی
 پس از تحویل آن به صاحب کیف
- ۳- تصمیمات ممکن برای رفتگر
 پس از باز کردن کیف و آگاهی از محتویات
 آن
- ۴- قرار دادن خود به‌جای
 رفتگر و اتخاذ تصمیم و بیان چرایی چنین
 تصمیمی
- ۵- تصمیمات صاحب کیف پس
 از آگاهی از پیدا شدن کیف توسط رفتگر
 شهرداری



۶- قرار دادن خود به جای صاحب کیف و چگونگی تشویق یابنده کیف

۷- آیا تاکنون تجربه‌ای در پیدا کردن چیزی یا موقعیت‌های مشابهی که گزینه‌های متعدّد برای تصمیم‌گیری‌های متفاوت در اختیار شما باشد را داشته‌اید؟

توصیه‌های اجرایی: فرصت‌هایی را فراهم کنید تا دانش‌آموزان از یکدیگر در مورد چرایی پاسخ خود به سؤالات فوق به خصوص سؤال‌های ۴، ۶ و ۷ با گفتن کلمه «چرا» به‌طور پیگیر استدلال طرف مقابل را دریافت کنند.

عنوان فعالیت

یک اتفاق عجیب

مضمون : ماورا، علت و معلول

صلاحیت‌ها : تخیل، قضاوت براساس شواهد، استدلال

زمان : ۴۵ دقیقه

در این فعالیت دانش‌آموزان با مشاهده یک پدیده، از طریق گفت‌وگو فرضیات درباره علت وقوع یک پدیده را با دیگران در میان می‌گذارند. آنها با بررسی تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها در موقعیت موجود با موقعیت‌های قبلی به آزمون فرضیات و طبقه‌بندی دانسته‌های خود می‌پردازند و به این طریق توانایی استنباط، استدلال، و نتیجه‌گیری خود را ارتقا می‌دهند.

انتظارات عملکردی خاص

- طرح فرضیات مناسب برای تشخیص علت وقوع یک پدیده
- کار بر روی اطلاعات و دانسته‌های قبلی برای تبدیل مجهول به معلوم
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- آگاهی به نقص مشاهدات در تبیین امور و پدیده‌ها

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- بررسی قوانین حاکم بر روابط بین پدیده‌ها
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی همدلی، مشارکت، توافق، مخالفت، مذاکره و گفت‌وگو

مواد و وسایل آموزشی : یک عدد پاک کن، یک میز بدون شیب، کتاب کار
 فرایند اجرای فعالیت : میز را در وسط حلقه کلاس و نقطه توجّه دانش‌آموزان قرار دهید.
 وقتی همه در جای خود قرار گرفتند، پاک کن را با دقت در وسط میز بگذارید، از دانش‌آموزان
 بخواهید ساکت باشند و فقط به پاک کن نگاه کنند. چند دقیقه هیچ عکس‌عملی نشان ندهید
 تا دانش‌آموزان به جنب و جوش بیفتند. در مقابل انتظار عملی یا کلامی دانش‌آموزان بگویید : صبر
 کنید می‌خواهیم ببینیم که پاک کن چه کاری می‌خواهد انجام دهد. وقتی ذهن دانش‌آموزان آماده شد،
 این مطلب را طرح کنید :

اگر همین الان که ما داشتیم به این پاک کن نگاه می‌کردیم، دیدیم که یک دفعه حرکت کرد.
 عکس‌العمل همه ما چه بود؟ (پاسخ‌های دانش‌آموزان را تک تک بشنوید)

– در صورت حرکت کردن پاک کن در جست‌وجوی چه علت‌هایی برای حرکت می‌گشتیم؟
 – اگر کسی دلیل بیاورد که این پاک کن بدون هیچ نیروی و خود به خود حرکت کرد، آیا ما
 قبول می‌کنیم؟ چرا؟

– اگر به هیچ وجه نتوانستیم نیروی حرکت دهنده آن را پیدا کنیم، چه عکس‌العمل‌هایی
 می‌توانیم نشان دهیم؟



توصیه‌های اجرایی : در این فعالیت انتظار می‌رود دانش‌آموزان در جریان بحث خود به تعمیق استنباط خود از اینکه هر معلولی علتی دارد، دست یابند. نقش معلم مقاومت در برابر دانش‌آموزان و واداشتن آنها به بیان استدلال خود در پاسخگویی به سؤال است. در پایان فعالیت، در چند دقیقه آخر کلاس از دانش‌آموزان بخواهید سؤال ۱ کتاب کار را پاسخ دهند.

فعالیت تکمیلی : از دانش‌آموزان بخواهید تا هفته آینده در محیط زندگی خود دقت کنند، آیا چیزهایی می‌بینند که علت وقوع آن برای آنها معلوم نیست؟ سه مورد از آنها را در کتاب کار بنویسند.

عنوان فعالیت

خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند.

مضمون : هویت

صلاحیت‌ها : مشاهده، قضاوت و ارزشیابی، استدلال، استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها

زمان : ۴۵ دقیقه

در این فعالیت دانش‌آموزان با مطالعه یک داستان، از طریق مقایسه تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها در دو موقعیت متفاوت به طبقه‌بندی دانسته‌های خود می‌پردازند و به این طریق توانایی استنباط، استدلال، و نتیجه‌گیری خود را ارتقا می‌دهند. دانش‌آموزان با بحث و گفت‌وگو دربارهٔ موقعیت پیش آمده به عناصر واقعی هویت‌ساز آدمی و میزان تأثیر آنها در تعیین هویت و شخصیت انسان پی می‌برند.

انتظارات عملکردی خاص

- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌ها و اعمال خود و دیگران

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- بررسی قوانین حاکم بر روابط بین پدیده‌ها
- بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
- به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی همدلی، مشارکت، توافق، مخالفت، مذاکره و گفت‌وگو

مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار، کتاب خرسی که می‌خواست خرس باقی‌ماند. چاپ انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

فرایند اجرا : ابتدا کتاب را برای دانش‌آموزان بخوانید، همزمان با خواندن کتاب توجه آنها را به تصاویر کتاب و جزئیات موجود در تصاویر جلب کنید. بعد از خواندن، بحث را با این سؤال آغاز کنید :

– موجودی که در کارخانه استخدام شد بالاخره خرس بود یا آدم بود؟
اجازه دهید همه دانش‌آموزان وارد حلقه بحث شوند. از هر کدام بخواهید برای نظر خود دلیل بیاورند. اگر پاسخ دانش‌آموزان مؤید خرس بودن موجود است، دوباره این سؤال را طرح کنید. او کارگر کارخانه بود، روی دو پا راه می‌رفت، لباس انسان‌ها را به تن داشت و ... چه ویژگی سبب شده که شما بر خرس بودن او تأکید کنید؟
چنانچه فردی از گروه بر آدم بودن موجود اصرار داشت با ذکر ویژگی‌های حیوانی خرس، بخواهید که درباره پاسخ خود فکر کند. در خلال بحث دانش‌آموزان را به کندوکاو راجع به سؤالات زیر وا دارید :

– آیا با تغییر لباس یا ظاهر می‌توان اصل را تغییر داد؟
– چرا شخصیت اصلی از وضعیت خود ناراضی بود؟ آیا با تغییر فکر خود یا پذیرفتن وضعیت



جدید مشکل او حل می‌شد؟

– چه مشکلاتی پیش روی موجودی که دچار تغییر هویت می‌شود وجود دارد؟
– به نظر شما برای شخصیت اصلی داستان، خرس بودن بهتر است یا آدم بودن؟ چرا؟
– آیا می‌شود در زندگی انسان‌ها نیز چنین مثال‌هایی پیدا کرد؟
پنج دقیقه به دانش‌آموزان فرصت دهید تا به سؤال آخر فکر کنند. سپس درباره آن صحبت کنند.

فعالیت تکمیلی: از دانش‌آموزان بخواهید تا داستانی را که شنیدند برای اعضای خانواده خود تعریف کنند و دربارهٔ اینکه هویت هر موجود از چه چیزهایی تشکیل می‌شود با هم گفت‌وگو کنند و نتیجه را در کتاب کار بنویسند.

پیوست: داستان خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند

خرسی که می‌خواست خرس باقی بماند / نویسنده یورگ اشتاینر؛ مترجم ناصر ایرانی؛ تصویرگر یورگ مولر. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. ۱۳۷۷، [۳۲] ص، مصوّر (رنگی)

خلاصه داستان: درختان برگ می‌ریختند و غازهای وحشی رو به جنوب پرواز می‌کردند. سردی باد خرس را می‌آزرد. او یخ کرده و خسته بود. بوی برف را در هوا شنید و به سوی غار گرم و دلپذیرش رفت. در لانهٔ گرم خود به خوابی عمیق فرو رفت. خرس‌ها در تمام طول زمستان می‌خوابند.

روزی حادثه‌ای اتفاق افتاد آدیامانی به جنگل آمدند و با خود نقشه و دوربین و ازّه آوردند و درختان را یکی پس از دیگری بریدند. سپس ماشین و جرثقیل آوردند تا در دل جنگل یک کارخانه بسازند. وقتی بهار فرا رسید، خرس از خواب بیدار شد. غار او اینک زیر کارخانه بود. خرس از غار بیرون آمد، با تعجب به کارخانه زُل زد. در همین لحظه نگهبان کارخانه جلو دوید و داد زد: اوهوی، عمو! چرا آنجا بیکار ایستاده‌ای؟

خرس گفت: معذرت می‌خواهم از حضورتان، آقا ولی من یک خرسم.

نگهبان داد زد: یک خرس؟ تو هیچی نیستی مگر یک کارگر تنبل و کثیف. او آن قدر عصبانی بود که خرس را برد پیش رئیس کارگزینی، خرس در نهایت ادب به رئیس کارگزینی گفت من یک خرسم، آقا. رئیس کارگزینی گفت: تو یک کارگر تنبل و کثیف هستی که باید حمام بروی تا قیافهٔ آدمیزاد پیدا کنی. آن وقت خرس را پیش معاون بخش اداری برد.

وقتی خرس وارد اطاق معاون بخش اداری شد. داشت تلفنی به کسی می‌گفت: ما اینجا یک کارگر خیلی تنبل داریم که ادعا می‌کند خرس است؛ و او را پیش رئیس بخش اداری فرستادم. وقتی خرس وارد اطاق رئیس بخش اداری شد. گفت چه موجود کثیفی، جناب رئیس می‌خواهد ببیندش. بیریدش خدمت ایشان.

جناب رئیس به حرف‌های خرس خوب گوش داد، و دست آخر گفت: جالب است! پس تو

خرسی، آره؟ تا وقتی ثابت نکنی که حقیقتاً خرسی من حرفت را باور نمی‌کنم.

خرس پرسید: ثابت کنم؟ جناب رئیس جواب داد: بله، چون من می‌گویم خرس‌های حقیقی را فقط در باغ وحش‌ها و سیرک‌ها می‌توان پیدا کرد. دستور داد که خرس را با جیب به نزدیک‌ترین شهری ببرند که باغ وحش داشت. خود نیز با اتومبیلش همراه او رفت.

خرس‌های باغ وحش همین که خرس غریبه را دیدند سرشان را تکان دادند و گفتند: این خرس خرس حقیقی نیست. خرس حقیقی که سوار جیب نمی‌شود. خرس حقیقی، مثل ما، در قفس زندگی می‌کند. خرس خشمگینانه فریاد زد: شما اشتباه می‌کنید. من خرسم! من خرسم!

جناب رئیس لبخند زد و گفت: تو شهر بزرگ بعدی یک سیرک هست. خرس‌های سیرک بسیار باهوش‌اند. می‌رویم آنجا تا تو حرفت را ثابت کنی. خرس‌های سیرک مدت بسیار زیادی به خرس غریبه چشم دوختند و بالاخره گفتند: او شبیه خرس هست ولی خرس نیست. خرس با اندوه جواب داد: نه. کوچک‌ترین خرس سیرک داد زد: او چیزی نیست جز یک مرد تنبل که لباس پشمی پوشیده و حمام نرفته. همه خندیدند. جناب رئیس هم خندید. خرس بیچاره به قدری غمگین بود که نمی‌دانست چه باید بکند.

و هنگامی که به کارخانه برگشت، برای خرس یک لباس کار آوردند، و به او گفتند ریشت را بزن، او مثل بقیه کارگران کارت حضور و غیاب را ساعت زد. نگهبان کارخانه او را پشت ماشین بزرگی برد و به او گفت که چه باید بکند. خرس سرش را تکان داد که یعنی چشم.

از آن به بعد خرس یک کارگر کارخانه بود و روز پس از روز، هفته پس از هفته، و ماه پس از ماه پشت ماشین می‌ایستاد و کار می‌کرد.

برگ درختان که زرد شد، حس خستگی در بدن خرس شروع کرد به ریشه دواندن. هر چه برگ‌ها بیشتر و شادمانه‌تر در باد پاییزی می‌رقصیدند، خرس بیشتر و بیشتر خسته می‌شد. همکارانش مجبور می‌شدند صبح‌ها او را از تختخوابش بیرون بکشند و چندان نگذشت که، بی‌آنکه دست خودش باشد، پشت ماشین به خواب می‌رفت.

یک روز نگهبان کارخانه پیشش آمد و داد زد: تو داری به تولید کارخانه لطمه می‌زنی. ما اینجا به کارگر تنبل بی‌عرضه‌ای مثل تو احتیاج نداریم. تو اخراجی!

خرس ناباورانه به او نگاه کرد و پرسید: اخراج؟ منظورت این است که من هر جا دلم بخواهد می‌توانم بروم. نگهبان کارخانه داد زد: هیچ کس جلویت را نمی‌گیرد.

خرس فرصت را از دست نداد. زود بقچه‌اش را برداشت و از کارخانه بیرون رفت. یک شب و یک روز و سپس یک روز دیگر پیاده راه رفت. او از میان برف کشان کشان به جنگل رفت. آن قدر رفت و رفت و رفت تا به یک غار رسید. بیرون غار نشست و به خود گفت: نمی‌دانم چه باید بکنم. ای کاش این قدر خسته نبودم. او مدت بسیار درازی آنجا نشست به افق خیره شد، به زوزه باد گوش سپرد و به برف اجازه داد که روی او بیارد و بپوشاندش.

به خود گفت: حتم دارم که یک چیز خیلی مهم را فراموش کرده‌ام، ولی آن چیز چیست؟ چه چیز را فراموش کرده‌ام؟

عنوان فعالیت

بوی خوش مدینه

مضمون : آرزوها، انتخاب‌ها

صلاحیت‌ها : مشاهده، استدلال، قضاوت

زمان : ۴۵ دقیقه

در زندگی شخصی هر یک از ما احتمالاً فراوان اتفاق افتاده است که به اجبار بین دو موقعیت یکی را بر دیگری ترجیح بدهیم. در این فعالیت دانش‌آموزان پس از نمایش فیلم دربارهٔ دو آرزوی قلبی اویس قرنی و ضرورت و دلایل انتخاب بین دو خواستهٔ اویس با یکدیگر گفت و گو می‌کنند. سپس با قرار دادن خود در موقعیتی مثل اویس احساسات، نوع انتخاب خود و دلایل ترجیح یک خواسته بر خواستهٔ دیگر را برای دوستان خود تشریح می‌کنند.

انتظارات عملکردی خاص

- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌ها و اعمال خود و دیگران

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- جانب‌داری از ارزش‌های دینی

مواد و وسایل آموزشی: کتاب کار، فیلم آموزشی بوی خوش مدینه از تولیدات دفتر تکنولوژی و رسانه‌های آموزشی

فرایند اجرای فعالیت: فیلم «بوی خوش مدینه» را تا قسمت برگشت اویس از مدینه برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید. سپس سؤالات زیر را در کلاس مطرح کنید تا زمینه بحث و استدلال دانش‌آموزان فراهم شود.

- آرزوی اویس قرنی چه بود؟
- او برای رسیدن به آرزویش چه سختی‌هایی را تحمل کرد؟
- چرا اویس با وجود داشتن آرزوی دیدن پیامبر(ص) و تحمل سختی‌های راه، بدون دیدن او به یمن بازگشت؟
- اگر شما به جای اویس بودید چه می‌کردید؟ بین آرزوی دیدن پیامبر(ص) و خواسته مادر کدام را انتخاب می‌کردید؟ (در این سؤال سعی کنید دانش‌آموزان دیدگاه‌های مختلف را بیان کنند و به دنبال یک پاسخ نباشید.)

• آیا در زندگی شما پیش آمده که از آرزوی خود دست بکشید؟ علت چه بوده است؟ از دانش‌آموزان بخواهید سؤال زیر را در کتاب کار پاسخ دهند و سپس درباره پاسخ‌ها در کلاس بحث و گفت‌وگو کنند.



- دو مورد از آرزوهایتان را در ذهن مجسم کنید اگر قرار باشد به شرط انتخاب یکی از آرزوها دیگری را از دست بدهید چه احساسی به شما دست می‌دهد؟ چه انتخابی انجام می‌دهید؟ این انتخاب را چگونه توجیه می‌کنید؟
- از دانش‌آموزان بخواهید که نتیجه‌گیری خود از مباحثات را در قالب یک جمله کوتاه در کتاب کار بنویسند.

عنوان فعالیت

مردم‌پسندا

مضمون : روش گردآوری اطلاعات (مصاحبه، نظرسنجی کتبی)
صلاحیت‌ها : نظرسنجی، گردآوری اطلاعات، تحلیل، استنباط، استدلال
زمان : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

دانش‌آموزان با گفت‌وگو درباره روش‌های جمع‌آوری اطلاعات، درباره مناسب‌ترین روش برای دستیابی به پاسخ توافق می‌کنند. در ادامه با جمع‌آوری داده‌های لازم و نمایش آن در قالب‌های تعیین شده، مهارت‌های خود را در این زمینه ارتقا می‌دهند.

انتظارات عملکردی خاص

- شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب جمع‌آوری اطلاعات
- کار بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤالات خود
- همفکری با دیگران در حل مسائل و مشکلات
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- اصلاح و ارتقا نگرش‌های خود نسبت به پژوهش و یافته‌های علمی

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود
- به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی همدلی، مشارکت، توافق، مخالفت، مذاکره و گفت‌وگو

مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار

فرایند اجرای فعالیت : دانش‌آموزان را به پنج گروه تقسیم، و سؤال زیر را برای همه گروه‌ها مطرح کنید.

«بهترین مکان مدرسه شما از نظر دانش‌آموزان کجاست؟ چرا؟»

احتمالاً در مرحله اول دانش‌آموزان تمایل دارند خودشان به این سؤال پاسخ گویند. اگر چنین اتفاقی افتاد به آنها بگویید این نظر شخصی شماست. ما می‌خواهیم بدانیم نظر دانش‌آموزان مدرسه را چگونه می‌توان بدست آورد؟

آنها را راهنمایی کنید برای یافتن بهترین راه جمع‌آوری اطلاعات و پاسخ‌گویی به سؤال در گروه مشورت و تصمیم‌گیری کنند و پاسخ‌ها را به صورت غیرمستقیم به سمت استفاده از نظرسنجی (مصاحبه یا پرسشنامه) هدایت کنید.

هر گروه باید قبل از اجرای نظرسنجی به سؤالات زیر پاسخ دهد، این سؤالات در یک جلسه ۴۵ دقیقه‌ای ابتدا در گروه و سپس در کلاس مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- هر گروه از دانش‌آموزان کدام پایه نظرسنجی می‌کند؟
- در چه زمانی این کار را انجام می‌دهند؟
- از چه تعداد دانش‌آموز نظرسنجی می‌کنند؟
- با چه روشی اینکار را انجام می‌دهند؟ از چه سؤالی استفاده می‌کنند؟
- هر یک از اعضای گروه چه وظیفه‌ای دارد؟
- نتایج را چگونه به کلاس ارائه می‌دهند؟ (دستنویس، تایپ‌شده، پاورپوینت، ...)

توصیه‌های اجرایی

- برای مشخص‌تر و متفاوت بودن نتایج کار بهتر است هر گروه، از دانش‌آموزان از یک پایه نظرخواهی کنند. و جلسه بعد نتایج را به صورت مکتوب در کلاس گزارش کنند.
- سؤال خود را از قبل نوشته و به صورت یکسان و بدون جهت‌گیری برای همه اجرا کنند.
- برای نظرسنجی از دانش‌آموزان پایه اول پرسش شفاهی به کار گیرند.
- از هر پایه حداقل ده و حداکثر بیست نفر مورد پرسش قرار گیرند.
- اعضای گروه تعداد نفرات مورد نظرسنجی را بین خود تقسیم کنند.
- روش کشیدن خط نشان و تبدیل آن به تعداد را به دانش‌آموزان آموزش دهید.

● دانش‌آموزان را تشویق کنید گزارش کمی را به صورت نمودار ستونی یا دایره‌ای و در صورت امکان در قالب پاورپوینت ارائه دهند.

● سؤال اول و جدول سؤال دوم کتاب کار حین عمل توسط گروه کامل شود.

● سایر سؤالات کتاب کار در جلسه دوم، براساس گزارش کار گروه‌های دیگر در کلاس کامل

شود.



عنوان فعالیت

مارگیر و اژدها!

مضمون: طمع، آرزوها

صلاحیت‌ها: مشاهده، تحلیل، قیاس، قضاوت و ارزشیابی

زمان: ۴۵ دقیقه

در این فعالیت دانش‌آموزان با شنیدن داستان مارگیر و اژدها، و گفت‌وگو درباره تغییر شرایط در داستان و عملکرد مارگیر به تحلیل وقایعی که برای مارگیر اتفاق افتاده است می‌پردازند. آنها علت وقوع یک پدیده را با دیگران در میان می‌گذارند. همچنین با بررسی تفاوت‌ها، شباهت‌ها، رابطه‌ها بین شخصیت مارگیر و اشخاصی که پیرامون ما وجود دارند نسبت به تحلیل وقایع مشابه اقدام می‌کنند.

انتظارات عملکردی خاص

- کار بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود

● جانب‌داری از ارزش‌های دینی

مواد و وسایل آموزشی: کتاب کار، داستان مارگیر و اژدها، از کتاب قصه‌های شیرین مثنوی مولوی، جلد اول، نویسنده جعفر ابراهیمی (شاهد)، نشر پیدایش.

فرایند اجرای فعالیت: شعر ابتدای داستان را روی تابلوی کلاس بنویسید اما آن را برای دانش‌آموزان معنا نکنید.

بشنوید ای دوستان این داستان

خود حقیقت نقد حال ماست آن

داستان مارگیر و اژدها را از روی کتاب برای دانش‌آموزان بخوانید، از خواندن آخرین سطرها که نتیجه‌گیری از داستان است خودداری کنید. سپس سؤالات زیر را در کلاس مطرح کنید.

- مارگیر با خود چه اندیشید که اژدها را به شهر آورد؟
- آیا مرد مارگیر درست فکر می‌کرد؟ اشتباهات مارگیر چه بود؟
- اشتباهات مارگیر چه پیامدهایی داشت؟
- شخصیت مارگیر شما را به یاد چه دسته آدم‌هایی می‌اندازد؟ ویژگی آنها را توصیف کنید.
- آیا شما نیز گاهی (حتی در موارد جزئی) مانند مارگیر فکر یا عمل کرده‌اید؟ اگر بلی پیامد آن

برای شما و اطرافیان‌تان چه بوده است؟



● در این داستان مردم با فرار خود مارگیر را با اشتباهش تنها گذاشتند، قضاوت شما در این باره چیست؟ آیا این رفتار را در مورد همه اشتباهات مناسب می‌دانید؟

توصیه‌های اجرایی: تلاش کنید زمان را طوری تقسیم کنید که امکان بحث راجع به همه سؤالات وجود داشته باشد. دانش‌آموزان معمولاً به صورت کلیشه‌ای بسیاری از پیام‌ها را تکرار می‌کنند. به عنوان مثال، ممکن است در ابتدای داستان پیام آن را بگویند. با سؤالات بیشتر مطمئن شوید که آنها

ابعاد مختلف را درک و پیام آن را درونی کرده‌اند. فعالیت کتاب کار را انجام دهند.
پیوست : خلاصه داستان مارگیر و اژدها، از کتاب قصه‌های شیرین مثنوی مولوی، جلد
اول، نویسنده جعفر ابراهیمی(شاهد)، نشر بیدایش.

خلاصه داستان : مارگیر و اژدها

روزی و روزگاری در زمان‌های قدیم مارگیری زندگی می‌کرد. مارگیر به کوه و دشت و صحرا می‌رفت، مار می‌گرفت و آنها را به طبیبان می‌فروخت تا از زهر مارها دارو بسازند. گاهی اوقات مارگیر با مارهایی که می‌گرفت در روستاها و شهرها می‌گشت، بساط خویش را می‌گسترده و برای مردم نمایش می‌داد. مردم هم پس از تمام شدن نمایش سکه‌ای به مارگیر می‌دادند و او با این سکه‌ها روزگار می‌گذرانید. روزی از روزهای زمستان پیرف مارگیر به سوی کوهستان راه افتاد تا مار بگیرد. در دل کوهستان پر برف راه می‌رفت، ناگهان اژدهای مرده‌ای را که جثه‌ای عظیم داشت، دید. نخست خیلی ترسید و گمان کرد اژدها خواب است اما وقتی دقت کرد فهمید جان در بدن ندارد. همین‌طور که اژدهای مرده را نگاه می‌کرد، با خود اندیشید و گفت این اژدها جان می‌دهد برای نمایش در برابر مردم. آن را در میان مردم می‌برم و می‌گویم آن را با همین دست‌های خودم کشته‌ام. آن وقت با دیده احترام به من خواهند نگرست و می‌گویند عجب مارگیر شجاعی. اگر دیو هم در برابرش سبز شود دژه‌ای نمی‌هراسد.

آری مارگیر دلش را خوش کرد به کار بزرگ‌تری که انجام نداده بود. نفس‌نفس‌زنان اژدهای بزرگ را در کوجه‌های شهر به دنبال خویش می‌کشید و فریاد بر می‌آورد که : اژدهایی را که در شکار کردنش خون جگرها خورده‌ام برای نمایش آورده‌ام. افسوس که مارگیر به سوی مرگ می‌شتافت و خبر نداشت که اژدها در زیر سرما و برف منجمد شده بود و وقتی خورشید سوزان بر او نور بیفشاند زنده خواهد شد. مرد مارگیر، در کنار شط که جای وسیعی برای اجتماع مردم بود بساطش را گستراند، غلغله‌ای در شهر افتاد. مردم دور مارگیر جمع می‌شدند اما مارگیر روی اژدها را با پلاس و پرده پوشانده بود و منتظر بود مردم بیشتری جمع شوند تا پول بیشتری جمع کند. هنوز نمایش خود را شروع نکرده بود که ناگهان متوجه شد پلاس‌ها و پرده‌ها تکان می‌خورند، خوب که دقت کرد متوجه شد اژدها می‌جنبند. مردم نیز کم‌کم متوجه زنده شدن اژدها شدند و از هیبت اژدها پا به فرار گذاشتند در همین فرار کردن‌ها عده زیادی از مردم کشته شدند. از آن‌جا که مارگیر قبلاً ادعا کرده بود اژدها را کشته است نمی‌توانست عقب‌نشینی کند به همین دلیل به سوی اژدها رفت تا او را بکشد اما اژدها آن مارگیر فریب‌خورده را همچون لقمه‌ای خورد.

عنوان فعالیت

شکلی دیگر!

مضمون : به گونه‌ای دیگر دیدن

صلاحیت‌ها : مشاهده، استدلال، تجسم، تخیل

زمان : ۴۵ دقیقه

آیا همه چیزهای پیرامون ما همان طور که ما می‌بینیم هستند؟ آیا همه مردم چیزها را همان طور که ما می‌بینیم، می‌بینند؟ در این فعالیت دانش‌آموزان به این پرسش‌ها از دیدگاه خود نظر می‌دهند. این قبیل پرسش‌ها و نظایر آن پرسش‌هایی هستند که روشن‌سازی آنها به ادراک ما از جهان کمک زیادی می‌کند.

انتظارات عملکردی خاص

- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
 - بررسی قوانین حاکم بر روابط بین پدیده‌ها
 - به‌کارگیری مهارت‌های اجتماعی همدلی، مشارکت، توافق، مخالفت، مذاکره و گفت‌وگو
- مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار، کتاب خفّاش دیوانه، نویسنده جین ویلیس، مترجم معصومه انصاریان، انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

فرایند اجرای فعالیت : کتاب را برای دانش‌آموزان بخوانید و بگذارید همه، تصاویر هر صفحه را ببینند. حالا از دانش‌آموزان بخواهید راجع به سؤالات زیر فکر کنند.
به نظر شما دنیایی که خفّاش می‌شناخت واقعی بود یا دنیای سایر جانوران؟ (در واقع حق با خفّاش بود یا سایر جانوران؟)

پاسخی که به سؤال قبل دادیم چقدر به نوع زندگی خودمان ربط داشت؟
زمین کروی شکل است. آیا انسان‌هایی که آن سوی کره زمین زندگی می‌کنند همه چیز را وارونه می‌بینند؟ (دایره‌ای روی تابلو بکشید و منظورتان را روی تصویر به دانش‌آموزان تفهیم کنید.)

اگر هر کدام از مردم روی زمین دنیا را از یک جهت می‌دیدند زندگی ما چه تفاوت‌هایی با چیزی که الان هست داشت؟

افکار ما روی نوع زندگی ما تأثیر دارد یا زندگی ما روی افکارمان تأثیر دارند؟ (در صورت لزوم برای درک این سؤال به نوع قضاوت حیوانات داستان براساس زندگیشان اشاره کنید.)

توصیه‌های اجرایی

سؤال آخر می‌تواند جمع‌بندی بحث شما باشد. لازم است همه دانش‌آموزان در همه سؤالات به خصوص سؤال آخر مشارکت کنند.

بدیهی است در این بحث و بحث‌های مشابه ممکن است معدودی از دانش‌آموزان با سایرین به یک نتیجه مشترک نرسند. از القای نتیجه به آنها خودداری کنید.

پیوست: داستان خفّاش دیوانه/
نویسنده جین ویلیس؛ تصویرگر تونی راس؛
مترجم معصومه انصاریان؛ تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۷.
[۲۸] ص. مصور (رنگی)

خلاصه داستان: روزی روزگاری، خفّاشی بود که همه چیزهای دور و برش را



وارونه می‌دید. خَفَّاش برای اولین بار وارد جنگل شد. جغد دانا می‌خواست برای خوشامدگویی به خَفَّاش هدیه‌ای بدهد. وی از حیوانات جوان جنگل خواست بروند و ببینند خَفَّاش از چه چیزی خوشش می‌آید.

خَفَّاش گفت دوست دارم یک چتر داشته باشم تا وقتی باران می‌آید پاهایم خیس نشوند. بچه فیل گفت: چتر نمی‌گذارد سر خیس شود نه پا.

بز کوهی گفت: هر کس ممکن است اشتباه کند. آنها یک چتر نو به خَفَّاش هدیه دادند. خَفَّاش گفت: خوشحالم که به من چتر دادید. چون همین حالا در آسمان زیرپایم ابر سیاهی را می‌بینم که می‌خواهد بیارد.

بچه زرافه خندید و گفت آسمان بالا است نه پایین. خَفَّاش باز هم حرف خنده‌دار دیگری زد. اگر باران شدید بیارد آب رودخانه بالا می‌آید و گوشه‌هایم خیس می‌شود. بچه شیر غرید: آب رودخانه پاها را خیس می‌کند نه گوشها را. خَفَّاش ادامه داد: می‌توانم روی سرم کلاه بگذارم کلاه می‌افتد روی چمن بالای سرم. کرگدن گفت: چمن که بالا نیست پایین است.

حیوانات جوان جنگل فکر کردند که خَفَّاش کاملاً دیوانه است. دويدند تا ماجرا را برای جغد دانا تعريف کنند. جغد دانا به حیوانات جوان جنگل نگاه کرد و گفت: من با چند پرسش ساده خَفَّاش را امتحان می‌کنم. بعد شما را آزمایش می‌کنم. جغد از خَفَّاش پرسید: ممکن است به چند آزمایش من جواب بدهی؟ خَفَّاش گفت: بفرمایید.

پرسش اول: بگو بینم درخت چه شکلی است. خَفَّاش گفت: هر درختی یک تنه در بالا دارد و برگ‌های فراوانی در پایین.

بچه زرافه خندید: درخت یک تنه در پایین دارد و برگ‌هایی در بالا.

جغد گفت: پرسش دوم: حالا بگو کوه چه شکلی است؟

خَفَّاش گفت: کوه یک دامنه در بالا و یک نوک تیز در پایین.

بز کوهی گفت: قلّه کوه بالاست نه پایین.

همه حیوانات جوان جنگل فریاد زدند: خَفَّاش دیوانه شده است.

جغد گفت پرسش آخر من: من می‌خواهم به جز خَفَّاش همه به این پرسش پاسخ دهند.

جغد دانا گفت: پرسش سوم. آیا تا به حالا خواسته‌اید مثل خفاش به چیزها نگاه کنید؟
سپس جغد همه حیوانات را واداشت مثل خفاش از شاخه‌ها آویزان شوند.
بز کوهی گفت: خفاش راست می‌گفت. قلّه کوه پایین است.
بچه زرافه گفت: تنه درخت بالاست و برگ‌هایش پایین.
بچه کرگدن گفت: ببینید! چمن بالای سر ماست، آسمان کو؟ . . . نیست. در همین موقع
باران قطره قطره شروع به باریدن کرد.
بچه شیر گفت: آب رودخانه دارد بالا می‌آید، گوشه‌هایم دارند خیس می‌شوند.
بچه فیل گفت: انگار پاهای من توی باران است.
خفاش چتر نو و قشنگش را به آنها قرض داد تا خیس نشوند.
بچه زرافه گفت: متشکرم. معذرت می‌خواهم از اینکه گفتم تو دیوانه شده‌ای.
بقیه حیوانات هم گفتند ما هم معذرت می‌خواهیم.
خفاش خندید و گفت: خب دیگه، دیوانه‌بازی در نیاورید.

عنوان فعالیت

زیر ذره بین

مضمون : روش گردآوری اطلاعات (مشاهده)
صلاحیت‌ها : مشاهده، گردآوری اطلاعات تحلیل، استنباط، استدلال
زمان : دو جلسه ۴۵ دقیقه‌ای

دانش‌آموزان روش‌های مختلف جمع‌آوری اطلاعات درباره موضوع مورد پرسش را در گروه مورد بحث قرار می‌دهند و با کنار هم گذاشتن داده‌ها، بر روش مشاهده به عنوان یک شیوه نظام‌مند جمع‌آوری اطلاعات، معیارهای مشاهده نظام‌مند و رعایت نکات اخلاقی توافق می‌کنند.

انتظارات عملکردی خاص

- طرح پرسش‌های مناسب و تشخیص مسئله
 - شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب جمع‌آوری اطلاعات
 - برنامه‌ریزی برای دستیابی به پاسخ سؤالات خود
 - پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
 - استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
 - سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌ها و اعمال خود و دیگران
 - همفکری با دیگران در حل مسائل و مشکلات
 - ارزشمند دانستن مطالعه و پژوهش
- ### انتظارات عملکردی مشترک
- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
 - بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود

- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود
- شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود

مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار

فرایند اجرای فعالیت : دانش‌آموزان را گروه‌بندی و سؤال زیر را برای همه گروه‌ها مطرح کنید.

«دانش‌آموزان مدرسه شما در زنگ تفریح چه کارهایی انجام می‌دهند؟»
 احتمالاً در مرحله اول دانش‌آموزان تمایل دارند همان لحظه به این سؤال پاسخ گویند. اگر چنین اتفاقی افتاد به آنها بگویید پاسخ این سؤال نیازمند اطلاعات بیشتر و دقیق‌تری است.

آنها را راهنمایی کنید برای یافتن بهترین راه جمع‌آوری اطلاعات و پاسخ‌گویی به این سؤال و سؤالات مشابه در گروه مشورت و تصمیم‌گیری کنند. پاسخ‌ها را به صورت غیرمستقیم به سمت استفاده از مشاهده به عنوان مناسب‌ترین روش جمع‌آوری اطلاعات برای پاسخ‌گویی به این سؤال هدایت کنید. بعد از اینکه مشاهده به عنوان مناسب‌ترین روش انتخاب شد، سؤالات زیر را برای دانش‌آموزان مطرح کنید تا قبل از اجرا، در گروه به آنها پاسخ دهند.

- هر گروه چه پایه‌ای را انتخاب می‌کند؟ برای مشخص‌تر و متفاوت بودن نتایج کار بهتر است هر گروه از دانش‌آموزان، دانش‌آموزان یک پایه را مشاهده کنند.

- چه رفتارهایی را مشاهده می‌کنند؟ نمونه رفتارهایی که انتخاب می‌کنند ممکن است رفتارهای مثبت مثل کمک به دیگران، رفتارهای منفی مثل آشغال ریختن، یا موارد دیگری مثل نوع بازی، نوع خوراکی‌ها و ... باشد.

- هر عضو گروه چند نفر را مورد مشاهده قرار خواهد داد؟
 - در چه زمانی این کار را انجام می‌دهند؟
 - چه نکات اخلاقی را باید در این کار رعایت کنند؟
 - گزارش خود را چگونه ثبت و ارائه خواهند کرد؟
- توصیه‌های اجرایی : نکات زیر را مورد توجه قرار دهید؛
- از هر پایه حداقل پنج و حداکثر ده نفر مورد مشاهده قرار گیرند.
 - دانش‌آموزان را تشویق کنید تا علاوه بر ثبت نتایج در کتاب کار، گزارش کمی را به صورت نمودار ستونی یا دایره‌ای و در صورت امکان در قالب پاورپوینت ارائه دهند.

- مشاهده موجب سلب آسایش و امنیت فرد مورد مشاهده نشود.
 - هنگام ارائه گزارش، اطلاعات بدست آمده مورد سوء استفاده قرار نگیرد. (حرمت افراد رعایت شود. از افراد نام برده نشود. ویژگی و تعداد رفتارها فهرست شود.)
- فعالیت تکمیلی:** دانش‌آموزان در یک ساعت بخصوص (برای مثال پنج بعد از ظهر) به مدت ربع ساعت افراد یا وسایل نقلیه که از مقابل خانه آنها می‌گذرد را با ذکر ویژگی‌های اختصاصی آنها فهرست (در صورت لزوم طبقه‌بندی) کرده و در کلاس ارائه دهند.



مضمون : منطق، در جستجوی معنا
 صلاحیت‌ها : مشاهده، استدلال، حل مسئله، قضاوت
 زمان : ۴۵ دقیقه

در زندگی شخصی هر یک از ما احتمالاً فراوان اتفاق افتاده است که به اجبار بین دو موقعیت یکی را بر دیگری ترجیح بدهیم. یا این که به دلیل پاره‌ای مشکلات تصمیم بگیریم راه خود را از دیگران جدا کنیم و مسیر دیگری برای خود انتخاب کنیم. در این فعالیت دانش‌آموزان با مشاهده تصمیمات متفاوت دو نفر در یک موقعیت واحد انتخاب آن دو نفر و دلایل تصمیم هر یک از دو معلم را نقد و قضاوت می‌کنند.

انتظارات عملکردی خاص

- شناسایی تفاوت‌ها، شباهت‌ها و رابطه‌ها
- کار بر روی اطلاعات و اندوخته‌ها برای تبدیل مجهول به معلوم
- پیش‌بینی نتایج و پیامدها و بروز رفتار خردمندانه
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- استفاده از زبان صحیح و دقیق برای توضیح ایده‌ها و تصمیم‌های خود
- به چالش کشیدن ایده‌های خود و دیگران

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- بروز عمل اخلاقی در مراودات روزانه خود
- استخراج معنا و مفهوم از تجارب خود

● جانب‌داری از ارزش‌های دینی

مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار، فیلم آفکند از تولیدات دفتر تکنولوژی و رسانه‌های

آموزشی

فرایند اجرای فعالیت : فیلم آفکند را برای دانش‌آموزان به نمایش بگذارید وقتی فیلم به صحنه‌ای رسید که معلم به مرد صاحب‌خانه می‌گوید «از همه بدتر فارسی صحبت کردنشونه» فیلم را ثابت نگه دارید و سؤالات زیر را از دانش‌آموزان بپرسید:

● معلم به چگونه جایی منتقل شده بود؟

● مشکل معلم در مدرسه چه بود؟ مشکل کلاس اولی‌ها چه بود؟ اصولاً این مشکل معلم بود

یا کلاس اولی‌ها؟

● شما اگر به جای معلم بودید در چنین شرایطی چه می‌کردید؟ از دانش‌آموزان بخواهید پاسخ

این سؤال را در کتاب کار بنویسند.

از دانش‌آموزان بخواهید دلایل خود را برای دیگران شرح دهند و آنها هم در این مورد نظر دهند. سپس فیلم را تا آخر پخش کنید و تصمیم معلم را در کلاس به مباحثه بگذارید. سؤالات زیر می‌تواند مورد مباحثه قرار گیرد :

● شرایط معلم قبلی با معلم فعلی چه تفاوت‌ها و چه شباهت‌هایی داشت؟ چگونه این موضوع را متوجه شدید؟ (دانش‌آموزان باید با اشاره به محتوای فیلم به مقایسه دو شخصیت و دو موقعیت بپردازند.)

● چرا مرد صاحب‌خانه فکر می‌کرد معلم جدید بدون خداحافظی رفته است؟ پیش‌داوری در

قضاوت‌های ما چه نقشی دارد؟

● چرا معلم از بچه‌ها و اهالی روستا زبان آذری یاد می‌گرفت؟ آیا هم زبان بودن برای کمک به

دانش‌آموزان کافی بود؟ (توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کنید که معلم اول هم زبان بود ولی همدل دانش‌آموزان نبود در مقابل معلم دوم هم زبان نبود ولی همدل دانش‌آموزان بود لذا زبان را هم یاد گرفت.)

● شما در مورد عملکرد معلم قبلی و فعلی روستای آفکند چه قضاوتی می‌کنید؟ چرا؟

● آیا در انتخاب‌ها باید خود را بردیگران ترجیح داد یا دیگران را بر خود؟ آیا در این باره یک

قانون کلی وجود دارد؟

توصیه‌های اجرایی

- موضوع زبان ملی و محلی نیز می‌تواند یکی از مضامینی باشد که با استفاده از این فیلم و مقایسه آن با فیلم «مَم مَم شو» در یک جلسه مستقل مورد بررسی قرار گیرد.

سازمان فرهنگی - آفست

با توجه به فلسفه که سازندگان فیلم به دستگیران زیر شکنجه میدهند،
آنها را تنها به خاطر حفظ حیات خودشان از شکنجه‌ها نجات میدهند.

آنها تصمیماتی بر می‌گیرند که...

عنوان فیلم: _____

نام کارگردان: _____

نام بازیگر: _____

نام فیلمساز: _____

۱۱۸

عنوان فعالیت

پایتخت کشور من

مضمون : روش گردآوری اطلاعات (منابع چاپی و الکترونیکی)
صلاحیت‌ها : تحلیل، استدلال
زمان : ۴۵ دقیقه

انتخاب روش جمع‌آوری اطلاعات، به میزان زیادی به موضوعی که می‌خواهیم درباره آن اطلاعات جمع‌آوری کنیم بستگی دارد. در این فعالیت دانش‌آموزان به کمک آموخته‌های قبلی خود و گفت و گو درباره راه‌های جمع‌آوری اطلاعات روش مناسب را تشخیص و بر روی آن توافق می‌کنند.

انتظارات عملکردی خاص

- شناسایی و تشخیص منابع و شیوه‌های مناسب جمع‌آوری اطلاعات
- استنباط و نتیجه‌گیری از یافته‌ها
- سنجش اطلاعات، ارزیابی و به چالش کشیدن ایده‌ها و اعمال خود و دیگران
- اصلاح و ارتقای نگرش‌های خود نسبت به پژوهش و یافته‌های علمی

انتظارات عملکردی مشترک

- بررسی پدیده‌ها و روابط بین آنها
- بررسی قوانین حاکم بر روابط بین پدیده‌ها
- شناسایی راه‌های چگونگی یادگیری خود

مواد و وسایل آموزشی : کتاب کار

فرایند اجرای فعالیت : تعدادی سؤال مانند سؤالات زیر را روی تابلو بنویسید که پاسخ به آنها مستلزم جمع‌آوری اطلاعات به یکی از طرق مصاحبه، مشاهده یا مراجعه به منابع مکتوب (چاپی

یا الکترونیک) باشد :

- دانش‌آموزان مدرسه شما کدام برنامه تلویزیونی را بیشتر دوست دارند؟
- تعداد گلبرگ‌ها یا شکل قرار گرفتن برگ‌ها روی ساقه ده گیاه در خانه یا مدرسه را بررسی

کنید؟

- صادرات محصولات کشور ایران در سال گذشته چه اقلام و به چه میزان بوده است؟
- اسامی پایتخت‌های ایران پس از اسلام را به ترتیب دوره زمانی بنویسید؟

از دانش‌آموزان سؤال کنید پاسخ هر یک از سؤالات فوق را از چه روشی بهتر، سریع‌تر و کامل‌تر به دست می‌آورید. از آنها انتظار می‌رود با توجه به فعالیت‌های انجام گرفته قبلی در پاسخ سؤال یک به روش نظرسنجی (مصاحبه و پرسش‌نامه) و در پاسخ سؤال دو به روش مشاهده اشاره کنند در غیر این صورت باید از طریق سؤالات مناسب آنها را به بیان روش‌های نظرسنجی (مصاحبه و پرسش‌نامه) و مشاهده راهنمایی کنید. در ادامه، بحث را به این صورت مطرح کنید :

در دو سؤال آخر آیا می‌توان از روش نظرسنجی و مشاهده به جواب رسید؟ چرا آری و چرا

خیر؟

در صورتی که جواب دانش‌آموزان خیر است، برای پاسخ به این سؤالات از چه روشی استفاده می‌کنیم؟ استدلال دانش‌آموزان درباره انتخاب روش‌ها مورد تأکید است. سپس از دانش‌آموزان

بخواهید جدول کتاب کار را به صورت انفرادی علامت بزنند. سپس در مورد هر یک از سؤالات مانند روش بالا از آنها در کلاس پرسش شود و دلیل انتخاب پاسخ مورد بررسی قرار گیرد. اکنون از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت کتاب کار را انفرادی انجام دهند و نتایج را، سؤال به سؤال، در کلاس به بررسی بگذارید.

توصیه‌های اجرایی : در بین گزاره‌های جدول کتاب کار یکی از گزاره‌ها دارای دو گزینه پاسخ است؛ مهم این است که دانش‌آموزان استدلال صحیحی داشته باشند.

ردیف	عنوان	روش	توضیحات
۱	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ
۲	مشاهده	مشاهده	مشاهده
۳	نظرسنجی	نظرسنجی	نظرسنجی
۴	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۵	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه
۶	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۷	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ
۸	مشاهده	مشاهده	مشاهده
۹	نظرسنجی	نظرسنجی	نظرسنجی
۱۰	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۱۱	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه
۱۲	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۱۳	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ
۱۴	مشاهده	مشاهده	مشاهده
۱۵	نظرسنجی	نظرسنجی	نظرسنجی
۱۶	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۱۷	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه
۱۸	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۱۹	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ
۲۰	مشاهده	مشاهده	مشاهده
۲۱	نظرسنجی	نظرسنجی	نظرسنجی
۲۲	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۲۳	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه
۲۴	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۲۵	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ	پرسش و پاسخ
۲۶	مشاهده	مشاهده	مشاهده
۲۷	نظرسنجی	نظرسنجی	نظرسنجی
۲۸	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه
۲۹	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه	پرسش‌نامه
۳۰	مصاحبه	مصاحبه	مصاحبه